

BAZI KUR'ÂN ÂYETLERİNİN IŞIĞI ALTINDA KOCAELİ DEPREMİNE BAKIŞ

Yrd. Doç. Dr. Hidayet AYDAR

Kocaeli
1999/12/17

Depremler ve Kocaeli Depremi:

17 Ağustos 1999 günü merkez üssü Kocaeli ve civarı olan şiddetli bir deprem cereyan etti. Depremün büyüklüğü (magnitüdü)¹ konusunda muhtelif görüşler ileri sürüldü. ABD Colorado Golden Ulusal Deprem Enformasyon Merkezi ilk günde bunu 7.8 olarak verdi. Kandilli Rasathanesi yetkilileri ise, önce bu depremin büyüklüğünü 6.7 olarak ilan ettiler. Ardından 7.1, daha sonraki günlerde de 7.4 olduğunu söylediler. Yine Türkiye'den bazı bilim adamları 7.4 ilâ 7.8 arasında bir büyüklük şeklinde gösterdiler. ABD Jeoloji Araştırma Merkezi (USGS) de bu depremin büyüklüğünü 7.4 olarak tescil etti. Bu konuda bir şey söylemek bize düşmez, ancak yaşadığımız sarsıntı ve deprem sonrası yavaş yavaş netleşen felâketin boyutu, bu depremin gerçekten büyük ve şiddetli bir deprem olduğunu göstermektedir. Ayrıca 400 km'lik bir alanda etkili olması açısından da dünyanın en büyük depremlerinden biridir. Çünkü genelde depremlerin çoğu lokal olup sadece bir bölgede, belli bir sınır içerisinde vuku bulmuştur. Verdiği zarar da tamamen mevzî'î olup, yalnızca o bölgeyle sınırlıdır. 20. Yüzyılda ülkemizde cereyan eden en büyük depremlerinden bazıları olan Mürefte (09.08.1912, 7.3), Erzincan (26.12.1939, 8.0), Niksar-Erbaa (20.12.1942, 7.3), Tosya-Ladik, (26.11.1943, 7.6), Yenice-Gönen (18.03.1953, 7.4), Adapazarı (22.07.1967, 7.2), Gediz (28.03.1970, 7.2) ve Çaldıran-Muradiye (24.11.1976, 7.2) depremlerinin² tümü böyledir. Kaliforniya (ABD, 1906, 8.3), Gansu (Çin, 1920, 8.5), Chillan (Şili, 1939, 8.3) gibi dünyada cereyan eden büyük depremlerin³ de ekseriyeti yine mevzî'î olup dar bir bölgeyle sınırlıdır. Oysa Kocaeli merkezli deprem, 1923 yılında Japonya'da vuku bulan ve 8.3 büyüklüğünde olup, Tokyo, Yokohama ve daha başka kentleri yerle bir eden deprem gibi,⁴ Tekirdağ'dan Eskişehir'e kadar büyük bir bölgeyi şiddetle

1. Magnitüd: Açığa çıkan ya da harcanan toplam enerji miktarı.

2. *Meydan Larousse*, Meydan Yay. İst. Tarihsiz. III/566, Deprem maddesi; *Ana Britannica*, İst. 1987, VII/156, deprem maddesi. Depremlerin büyüklüğünü bildiren rakamlarda farklılıklar vardır.

3. Dünya çapında meydana gelen büyük depremler için bk. *Meydan Larousse*, III/566; *Ana Britannica*, VII/155; Şahir Cemal Aga, *ez-Zelâzil Hakikatuhâ ve İsârühâ*, Kuveyt, 1416/1995, 231-258.

4. Bk. *Meydan Larousse*, III/566.

etkilemiş ve bütün bu yerlerde zarara sebep olmuştur. Bu açıdan da Kocaeli merkezli deprem, ülkemizin ve dünyanın en büyük depremlerinden biridir.

Deprem, çökme, volkanik faaliyetler ve tektonik hareketler neticesinde yer kabuğunda meydana gelen kırılma ve şiddetli sarsıntı sonucu oluşur.⁵ Jeoloji ve Jeofizik alanındaki bilim adamlarının açıklamalarına göre, plaka hareketlerinde büyük miktarda elastik deformasyon enerjisi birikir. Bu birikim, elastisite sınırına gelinceye kadar devam eder. Bu sınır aşıldığı anda kırılma olur. Bu kırılmayla birlikte birikmiş enerji çeşitli deprem dalgaları halinde yayılır. Bunun sonucu olarak yer kabuğu şiddetle sarsılır ve yer üzerinde büyük çökmeler, yıkımlar olur.⁶ Depremlerin değişik türleri vardır ve her türün kendine özgü oluşum şekilleri bulunmaktadır.⁷ Bunların en önemlisi tektonik depremlerdir. Bu tür depremler, çeşitli boyutlarda 17 plakadan (blok, levha) oluşan yer kabuğunun, bu plakaların birbirlerini itmeleri, birbirleriyle sürtünmeleri ve çarpışmaları ile oluşan tektonik hareketleri sonucu çok büyük boyutlardaki basınca dayanamayıp ânî olarak kırılmasıyla olur. Bu arada büyük bir enerji açığa çıkar.⁸ Dünya üzerinde meydana gelen depremlerin çok büyük bir kısmını bu tür depremler oluşturur. Volkanik depremler ise volkanik faaliyetler sonucu oluşan depremlerdir. Volkanik depremlerde daha ziyade, yerin altından yüzeye doğru bir fıskırma söz konusudur.⁹

Kur'ân'da Deprem:

Kur'ân-ı Kerîm'de bildiğimiz mânâda açıkça depremden bahseden âyet bulunmamakla birlikte, en büyük deprem olan kıyâmetin kopuşu ile ilgili verilen bilgilerden ve daha önceki toplumlardan bazılarının ma'ruz kaldığı İlahî cezalardan sözünü ettiğimiz dünyevî depremlere işaretler tesbit etmemiz mümkündür. Kur'ân'da bir çok âyette kıyâmet saatinin kopuşu anlatılmaktadır. Bu âyetlere baktığımızda, yaşadığımız şiddetli depremlerin çok makro

5. Muammer Dizdar, "Deprem" Boğaziçi Ü. Kandilli Rasthanesi Yay. İst. 1991, 2; *Meydan Larousse*, III/566.

6. Mustafa Kahraman, "Kıyametin Modeli Deprem" *İcmal Dergisi*, Yıl 1, sayı 4, (Aralık, 1983), 16.

7. Depremlerin çeşitleri ve oluş şekilleri hakkında geniş bilgi için bk. Dizdar, 2-8; Aga, 90-92.

8. Geniş bilgi için bk. Dizdar, 4-5; *Ana Britannica*, VII/155-156; Aga, 43-54.

9. Bk. Dizdar, 2-4.

planda bir örneğini görmek mümkündür. Başka bir ifadeyle, yaşadığımız dünyevî depremler, kıyâmet saatinin kopuşu esnasındaki depremin çok küçük ölçekte, belki milyonlarca defa küçültülmüş mikro planda birer örneği mâhiyetindedirler diyebiliriz.

Kur'ân'da Deprem Mânâsına Gelen Kelimeler:

Kur'ân-ı Kerîm evvel emirde kıyâmetin kopması ânını bir deprem, bir sarsıntı olarak değerlendiriyor:

﴿ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴾

“*Yer o yaman sarsıntıyla sarsıldığı zaman.*”¹⁰

﴿ إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ﴾

“*Yer şiddetle sarsıldığı zaman*”¹¹

﴿ يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ... ﴾

“*O gün yer ve dağlar sarsılır...*”¹²

﴿ ...إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴾

“*(...)Şüphesiz ki (kıyâmet) saati(ni)n depremi, cidden korkunç bir şeydir.*”¹³

Buralarda görüldüğü gibi kıyâmetin kopması şiddetli bir sarsıntı olarak nitelendirilmiştir. Kur'ân bunu “zelzele” «زلزل» “racce” «رَجَّ» ve “racefe” «رَجَفَ» fiillerini kullanarak ifade etmektedir. Bu fiillerin tümü, Arapçada şiddetli sarsıntı, büyük titreşim, çalkantı, dalgalanma, depreşme gibi anlamlara gelmektedir. Kur'ân'da, kıyâmet depremini ifade etmek üzere kullanılan fiillerden biri olan “zelzele” «زلزل» fiili, muhtelif şekillerde altı defa geçmektedir. Bunlardan üç tanesi sosyo-psikolojik boyutu olan sarsıntılardır,¹⁴ diğer üç tanesi ise bizim burada sözünü ettiğimiz yerin sarsıntısıyla ilgili olanlardır.¹⁵ Zell, olağan hareket mânâsına gelir, onun

10, ez-Zilzâl, 99/1.

11, el-Vâkı'a, 56/4.

12, el-Müzzemmil, 73/14.

13, el-Hacc, 22/1.

14, Bk. el-Bakara, 2/214; el-Ahzâb, 33/11.

15, Bk. el-Hacc, 22/1; ez-Zilzâl, 99/1.

muzâfı olan zelzele ise, tekerrürü ifade eder. Bilhassa izâfetle gelmiş olması, arzın mümkün olabilen bütün şiddet ve dehşetiyle sarsıntısına işaretler.¹⁶ Zelzele fiili, şiddetli sarsıntı, yerin sarsması ve eşyayı yerinde koparıp atması anlamlarına gelir.¹⁷ Buna göre, bizim dünya hayatında yaşadığımız sarsıntılar da birer “zelzele”dir. Esasen bütün bu dünyevî depremler bu kelimeyle ifade edilmektedir ve deprem Arapçada *zilzâl* olarak bilinmektedir. Zelzele kelimesi, depremi ifade etmek üzere Türkçemizde de aynen kullanılmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'in 99. sûresinin adı da *Zilzâl*, yani *depremdir*.¹⁸ Kur'ân'ın kıyâmet depremini ifade etmek üzere kullandığı ikinci fiil olan “race” «رَجَّ» fiili ise, sadece bir âyette¹⁹ geçmekte ve o da şiddetli hareket ve sarsıntı anlamına gelmektedir.²⁰ Bu sarsıntı öyle dehşetli ve şiddetli olacak ki, dağlar ve binalar da dahil yer üzerindeki her şey yıkılacaktır.²¹ Kıyâmet sarsıntısını ifade etmek üzere kullanılan üçüncü fiil olan “racefe = رَجَفَ» ye gelince, bu fiil Kur'ân'da iki kez geçmekte²², ikisiyle de kıyâmetin kopması esnasındaki şiddetli hareket ve sarsılma murâd edilmektedir.²³ Bu

- 16.Bk. Ebu'l-Kasım Cârullah Muhammed b.Ömer Ez-Zemahşerî, *Tefsîru'l-Keşşâf*, Beyrut, 1415/1995, IV/775; el-Fahr er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, Beyrut, bilâ târîh, XXXII/58; M.Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, İstanbul, 1971, IX/6008.
- 17.Bk. ez-Zemahşerî, III/138; er-Râzî, XXXII/58; Ebu'l-Berekât Abdullah b.Ahmed en-Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî (Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vîl)*, İstanbul, 1984, II/92; Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b.Mukrim İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut, bilâ târîh, XI/307-308, (z-l-z-l maddesi); Ahmed b.Yûsuf es-Semîn el-Halebî, *Umdetu'l-Huffâz fî Tefsîri Eşrefi'l-Elfâz*, (Thk. Dr.Muhammed et-Tûncî), Beyrut, 1419/1993, II/165.Ahmed Mustafa el-Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî*, Dâru'l-Fikr, bilâ târîh, VI, cüz 17/84.
- 18.Tantâvî Cevherî, bu sureyi tefsir ederken, dünyevî depremlerle ilgisinden dolayı o zamanlar İtalya'da vukû bulan depreme genişçe yer vermektedir. (Bk. eş-Şeyh Tantâvî Cevherî, *el-Cevâhir fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'l-Fikr, bilâ târîh, XIII, cüz 25/256-257).
- 19.Bk. *el-Vâkı'a*, 56/4.
- 20.Bk. Muhammed Murtazâ el-Hüseyin ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, (Thk. İ. et-Terzi, (Dr.A.el-Halv)), Beyrut, 1406/1986, V/591; Ebu'l-Fidâ İsmâil İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, (Thk. M.İ.el-Bennâ M.A.Aşûr - A. Ğanîm) İstanbul, 1984, VII/489; el-Halebî, II/76; Yazır, VII/4703.
- 21.ez-Zemahşerî, IV/445; el-Kâdî Nâsıruddin el-Beydâvî, *Tefsîru'l-Beydâvî (Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vîl)* İstanbul, bilâ târîh, II/458.
- 22.Bk. *el-Müzzemmil*, 73/14; *en-Nâziât*, 79/6.
- 23.Bk. ez-Zemahşerî, IV/628, 680; el-Beydâvî, II/565; İbn Manzûr, IX/113; el-Halebî, II/81; Sa'îd Havvâ, *el-Esâs fî't-Tefsîr*, Dâru's-Selâm, 14112/1991, XI/6207.

fiilden türetilen “râcife”²⁴ «راجفة» kelimesi de kıyâmet sarsıntısının ismi, ilk nefha olarak bir kere geçmektedir.²⁵ Mücâhid bunun zelzele olduğunu söylemektedir.²⁶ Ayrıca “racfe” «رجفة» şeklinde masdar olarak önceki topluluklara verilen cezayı ifade etmek üzere²⁷ de dört defa²⁸ kullanılmıştır.²⁹ Bütün bunlara bakarak diyebiliriz ki, geçirdiğimiz bu sarsıntılar lokal birer mini kıyâmettir, büyük kıyâmetin birer provası, gösterisi niteliğindedir. Nitekim, 10 Eylül 1509 yılında Marmara denizinde meydana gelen ve İstanbul'a büyük zarar veren depreme kıyâmet-ı suğrâ (küçük kıyâmet) dendiği gibi³⁰, Kocaeli merkezli deprem de, bir çok kişi tarafından küçük kıyâmet olarak değerlendirilmiştir.

Korkunç Sarsıntı ve Ses

Kur'ân-ı Kerim kıyâmetin sarsıntısını “büyük bir şey”, “korkunç bir şey” olarak nitelendiriyor. Hac sûresinin ilk âyetinde buna işaret edilirken, kıyâmet saatinin depremi için “şey'un azîm” «شيءٌ عظيم» denilerek “azîm” «عظيم» kelimesi kullanılmaktadır. Bu kelime nesnelere ve olaylar için kullanıldığında onun boyutunun büyüklüğünü, ne kadar dehşetli ve korkunç olduğunu ifade eder.³¹ Esasen kelimenin mündericâtında bu mânâ mevcuttur ve kelime sadece önemli şeyleri ifade için isti'mal edilir. Kıyâmet saatinin sarsıntısı da çok büyük, çok korkunç, çok dehşet verici olduğu için bu kelimeyle tavsîf edilmiştir.³² Bu büyük sarsıntının belki de milyonda bir büyüklüğünde olan Kocaeli depremi gibi büyük dünyevî depremler de, her ne kadar bu büyük depremle kıyas edildiğinde küçük kalırlarsa da, bizim ölçülerimize göre hakikaten büyüktürler, korkunçturlar ve dehşet vericidirler. 17 Ağustos 1999 günü sabaha doğru saat 03.02'de cereyan eden Kocaeli depreminin sarsıntısı, onu yaşayanların hafızalarında derin izler bırakmıştır.

24.Bk. *en-Nâziât*, 79/6.

25.Bk. *ez-Zemahşerî*, IV/680; *el-Beydâvî*, II/565; *ez-Zebîdî*, XXIV/324, (r-c-f maddesi); *İbn Manzûr*, IX/113, (r-c-f maddesi).

26.*ez-Zebîdî*, XXIV/324; *İbn Manzûr*, IX/113.

27.*ez-Zebîdî*, XXIV/324.

28.Bk. *el-A'râf*, 7/78, 91, 155; *el-Ankebût*, 29/37.

29.Diğer kullanım için bk. *el-Ahzâb*, 33/60.

30.Dizdar, 51.

31.Bk. *İbn Manzûr*, XII/409-411.

32.Bk. *er-Râzî*, XXIII/3-4.

Aradan günler geçtiği halde hâlâ onu yaşayan insanlar, bu sarsıntıyı yüreklerinde hissetmektedirler, hala o korkunç ânın dehşeti içerisindeyler. Depremın vukû bulduğu anda kendini sokaklara atan milyonlarca insan, o sarsıntının dehşetinden uzun süre evlerine giremediler. Milyonlarca insan evleri herhangi bir zarar görmediği halde günlerce sokaklarda geceledi. Aradan geçen bunca zamana rağmen henüz evine girmeyenler, hala dışarılarda kurdukları derme-çatma çadırlarda yaşayanlar vardır. Bu durum bile bu depremin ne kadar büyük bir şey, ne korkunç bir sarsıntı olduğunu ifade etmeye yeter.

Deprem ânında meydana gelen sarsıntı yanında, o esnâda çıkan korkunç ses de elbette çok dehşetliydi.³³ O sarsıntıyı yaşayan, o korkunç sesi kulaklarıyla duyan hiç bir insanın, hayatı boyunca onu unutacağını zannetmiyoruz. Her insanın hayatında yaşayıp da unutamadığı şeyler vardır; öyle zannediyoruz ki bu deprem ve onun dehşeti, onu duyan her insanın hayatında aslâ unutamayacağı bir hatıra olarak kalacaktır. Bu deprem hem vukû buluş şekliyle, hem çıkardığı korkunç sesle belleklerde büyük bir deprem olarak yer edecek ve hep öyle yad edilecektir. Tıpkı bir az evvel sözünü ettiğimiz âyette ifade edildiği gibi. İleride açıklanacağı üzere, önceki toplulukların bir kısmı da “racfe” « رَجْفَةٌ » denilen korkunç sarsıntı ve o sarsıntı ile birlikte ortaya çıkan gürültü ile helâk edilmişlerdir.³⁴

Kur'ân-ı Kerim kıyâmet saatinin depreminden bahsederken, “şey’un azîm” « شَيْءٌ عَظِيمٌ » diyerek açık bir şekilde dehşetini ifade ettiği gibi, ayrıca *Zilzâl* sûresinde geçtiği üzere “iza zulzileti’l-ardu zilzâlehâ” « إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ » diyerek depremi ifade eden kelimeyi iki kere kullanmakla da bu sarsıntının şiddetine işaret etmektedir. Aynı husus Vâkı’a sûresinde de söz konusudur. Orada da “İzâ ruceti’l-ardu raccâ” « إِذَا رَجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا » denilerek kelime iki kere kullanılmıştır. Arapçada bu tür ibâreler olayın şiddetini, azametini, büyüklüğünü, dehşetini ifade etmek üzere kullanılır.³⁵ İşte burada da bunu görüyoruz. Buna göre bu iki âyeti, “Yer bütün şiddetiyle sarsıldığı zaman”, “Yer o korkunç sarsıntısıyla sarsıldığı zaman”, “Yer o yaman sarsıntı ile sarsıldığı zaman” gibi ifadelerle Türkçeye çevirebiliriz. Yukarıda da

33. Deprem anında duyulan dehşetli sesler için bk. Aga, 153-154.

34. Bk. El-A’raf, 7/78, 91, 155; el-Ankebût, 29/37.

35. Bk. el-Halebi, II/165; el-Merâğî, X, cüz 30/218; Yazır, IX/6008.

belirttiğimiz gibi Hamdi Yazır, böyle kullanılmasından hareketle, *Zilzâl* sûresindeki ilk âyete arzın mümkün olabilen bütün şiddet ve dehşetiyle sarsılması anlamını vermiştir.³⁶ *Vâkı'a* sûresi 4. âyetini ise, “*Dünya yerinden oynadı*” tabirimize benzeterek, şöyle açıklamaktadır: “Yani bütün üzerindeki yıkılacak vechile, Arz dehşetle sarsılıp sarsılıp dünya yerinden oynadığı zaman demektir.”³⁷ Bütün bu ifadeler sarsıntının büyüklüğünü ifade etmek içindir. Vukû bulan dünyevî depremlerin büyüklüğü ve şiddeti elbette bu âyetlerde sözü edilen kıyâmet depremine göre çok küçüktür, ancak dünya ölçeğinde baktığımız zaman, bunların da oldukça büyük olduğunu kabul etmek zorundayız. İlgili bilim adamlarının belirttiği gibi Kocaeli depreminin bir milyon bombaya eşdeğer olduğunu söylemek, herhalde bu depremin ne korkunç bir deprem olduğunu göstermesi açısından yeterlidir.

Yerin Bağrından Çıkanlar

Kur'ân-ı Kerîm bu sarsıntının hemen ardından yerin ağırlıklarını çıkardığından bahseder:

﴿وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا﴾

“*Ve yer (bağrındaki) ağırlıklarını çıkardığı zaman.*”³⁸

Genelde müfessirlerimiz âyette sözü edilen ağırlıklarla hazînelerin, madenlerin veya ölülerin murat edildiğini söylemektedirler.³⁹ Elbette bütün bunlar söz konusudur. Ancak bunu yerin deprem esnasında püskürttüğü lavlara, fıskırttığı alevlere, çıkardığı enerji ve gazlara da hamletmenin mümkün olabileceğini zannediyoruz.⁴⁰ Bilindiği gibi, Kocaeli depremi gibi korkunç depremler esnasında plakalar arasındaki tektonik hareketler sonucu biriken büyük miktarda enerji, büyük bir gerilme ile yer kabuğunun kırılması esnasında deprem dalgaları halinde yayılarak açığa çıkar. Bu arada bilhassa

36. Yazır, IX/6008.

37. Yazır, VII/4703.

38. *ez-Zilzâl*, 99/2.

39. Bk. *ez-Zemahşerî*, IV/775; *er-Râzî*, XXXII/58; *el-Beydâvî*, II/614; *en-Nesefî*, IV/372; *İbn Kesîr*, *Tefsîr*, VIII/480; *el-Merâğî*, X, cüz 30/218; *Cevherî*, XIII, cüz 25/256-257; Yazır, IX/9608-9610; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul, tarihsiz, II/50.

40. Bk. *Cevherî*, XIII, cüz 25/257.

fay hattının olduğu yerlerde toprak büyük yarıklar, gedikler halinde açılır.⁴¹ Bazen de birkaç metre yüksekliğinde toprak öbekleri oluşur. Bazı büyük depremlerde 30-40 km. yarıçapında geniş alanların, üzerindeki köy ve ormanlar ile birlikte kayıp göçtükleri tesbit edilmiştir.⁴² Ayrıca bilhassa volkanik depremlerde yerin altından lavlar püskürtülür. Bu esnada püskürtmenin olduğu yerde ne varsa dışarı çıkar. Yine gerek bilim adamlarının belirttiğine, gerekse görgü tanıklarının ifadelerine göre bu esnada topraktan alevler fışkırmakta, ışıklar saçılmakta ve etraf aydınlanmaktadır.⁴³ Kocaeli depremi esnasında ortalığın kızıla büründüğü ve aydınlandığı şahitlerin şehâdetleriyle sabittir. O gece gökyüzüne bakan herkes, göğün son derece aydınlandığına tanık olmuştur. Bilim adamlarımız da deprem esnasında çok büyük oranda enerjinin açığa çıktığına,⁴⁴ yerin altında biriken bütan gazının dışarı çıkarken şiddetli sürtünmeden tutuşarak alevler çıkardığına işaret etmektedirler. **“Yer ağırlıklarını çıkardığı zaman”** ifadesini bunlara da hamletmekte bir engel olmadığını zannediyoruz. Üstelik bu âyeti siyâk ve sibâk bütünlüğü içerisinde düşündüğümüz zaman böyle bir anlayışın uygun olacağını da söyleyebiliriz. Zira yer büyük bir sarsıntıyla sarsılacak ve bağrındakiler bu sarsıntıyla birlikte dışarı fışkıracak. Şu ana kadarki depremlerde bu sarsıntılar esnasında yerin bağrından çıkanların, yukarıda belirttiklerimiz olduğunu bilim adamları söylemektedirler. Yine bu depremler esnasında tefsir kitaplarımızda ifade edildiği gibi hazînelerin veya madenlerin yahut ölülerin dışarıya çıkarıldığı gibi hususlar henüz yaşanmamıştır. Binâen aleyh, şu âna kadarki gelişmelere bakarak âyeti bu şekilde de anlayabiliriz.

Yerin Ötelenmesi

İnşikâk sûresinde de dünyevî depremlerde oluşan duruma işaret eden ifadeler vardır:

﴿وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ۖ * وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ۖ﴾

“Yer uzatıldığı ve içinde olanları atıp tamamen boşaldığı zaman...”⁴⁵

41.Bk. Dizdar, 52; Aga, 155-156, 160.

42.Kahraman, “Kıyâmetin Modeli Deprem” *İcmal Dergisi*, Yıl 1, sayı 4, (Aralık, 1983), 17. Ayrıca bk. Aga, 156-159.

43.Aga, 152-153.

44.Bk. Dizdar, 34.

45.*el-İnşikâk*, 84/3-4.

Uzun süreden beri ülkemizde meydana gelen depremlerle her yıl 1 cm kadar batıya doğru kaydığımız belirtilmektedir.⁴⁶ Kocaeli depremi ile de bir anda 2, 2.5 metre ötelendiğimiz televizyonlarda ilgili bilim adamlarınca açıklandı. Yine uzmanların tesbitlerine göre bu ötelenme bazı yerlerde neredeyse 5 metreye yaklaşmıştır. Görüldüğü üzere Anadolu plakası, âyette de belirtildiği gibi batıya doğru uzatılmaktadır. Yerin bir lastik gibi çekilip uzatılacağı deprem, kıyâmet depremi olacaktır. Bu depremlerde ise bunun çok küçük bir örneği vukû bulmaktadır. Yukarıda deprem esnasında yerin, içindekileri dışarı attığını belirtmiştik. Burada da, uzatılması esnasında yerin içindekileri şiddetle dışarı atıp boşalacağı belirtilmektedir. Bilim adamlarımız deprem esnasında yerin altından çok büyük miktarda enerjinin açığa çıktığını söylemektedirler. Tabiri câizse yer, depremle bu enerjiyi ihraç ederek âyette belirtildiği gibi âdetâ boşalmakta ve bomboş kalmaktadır.

Suların Kabarması

Deprem esnasında denizlerin ve suların kabarıp yükseldiği ve dev dalgaların (tsunami) oluştuğu bilinmektedir.⁴⁷ Nitekim Tokyo yakınındaki kıyılar en sonu 1923 yılında olan depremler esnasında toplam olarak 15 km. yükselmiştir.⁴⁸ Kocaeli depremi esnasında da deniz kabarmış, yükselen sular Değirmendere ilçesinde ve başka yerlerde bir çok yeri basmıştır. Binalar, ağaçlar ve daha başka şeyler sular altında kalmıştır. “Değirmendere’nin Yüzbaşılar semtinde dört katlı bir otelle restoran, pastane, kuyumcu dükkanları, düğün salonları, bakkallar ve çay bahçeleri şu anda denizin 25 metre derinliğinde bulunuyor.”⁴⁹ Kur’ân-ı Kerim kıyâmetin depremi esnasında da denizlerin kabarıp yükseleceğine işaret etmektedir⁵⁰:

﴿وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ۝﴾

“Denizler kaynatıldığı zaman”⁵¹

46. Diğer depremlerin bazılarında da yerin uzaması söz konusu olmuştur. Bk. Aga, 156-157.

47. Bk. Aga, 163-167; *Ana Britannica*, VII/156.

48. Kahraman, “Kıyametin Modeli Deprem” *İcmal Dergisi*, Yıl 1, sayı 4, (Aralık 1983), 17.

49. Milliyet Gazetesi, 31 Ağustos 1999, 5.

50. Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur’ân*, (Terc. M.E. Saraç -İ.H.Şengüler-B.Karlığa), İstanbul, tarihsiz, XVI/49-50.

51. *et-Tekvîr*, 81/6. Ayrıca bk. *el-İnfitâr*, 82/3.

Yıldızların Kayması

Aynı şekilde Kocaeli depreminin olduğu gece, son derece berrak olan gökyüzünde bazı yıldızın kayıp kaybolduğunu bizzat gözlemledim. Daha başka birçok kişiden de bu müşâhedelerini duydum. Bunun örneği de kıyâmet depremi esnasında görülecektir.⁵² Bu konuda Kur'ân şöyle diyor:

﴿وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ صَلا﴾

“Yıldızlar kararır döküldüğü zaman.”⁵³

Dağların Yürümesi

Bu sarsıntı esnasında kayan yerle beraber dağlar da hareket edip kaymış, yürütülmüştür. Bilim adamları bu deprem esnasında dağların da hareketliliğini televizyonlarda söylemişlerdir. Bu hareketlerin sonucu olarak Karadeniz'in İstanbul ile Zonguldak arasında kalan kıyı şeridinin haritasının değiştiği, ABD'li bilim adamları tarafından açıklanmıştır.⁵⁴ Dağların kıyâmet depremi esnasında yürütüleceği Kur'ân'ın ifadesi ile de sabittir:⁵⁵

﴿وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ صَلا﴾

“Dağlar yürütüldüğü zaman.”⁵⁶

Hayvanların Durumu

O esnada evcil hayvanlar ihmal edilip başıboş bırakılmıştır. Esasen can derdine düşen insanın, o anda hayvanıyla uğraşmaya zamanı da yoktur. Vahşi hayvanlar da ortalıkta dolaşır.⁵⁷ Televizyon ekranlarında birçok depremzedenin söylediğine göre Kocaeli depremi esnasında bütün bunlar olmuş; büyük ve küçükbaş hayvanlar sahihsiz kalmıştır. Vahşi hayvanlar ise dağlardan, ormanlardan inmiş, hatta şehir merkezlerine kadar gelip cesetleri yemeye çalışmışlardır. Tıpkı Kur'ân'da ifade edildiği gibi:

﴿وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ صَلا﴾

52.Bk. Mahmud es-Savvâf, *Gözle Görülen Kıyâmet*, (Terc. R.Nazlı) İstanbul, 1986, 119-120.

53.*et-Tekvîr*, 81/2. Ayrıca bk. *el-İnfîtâr*, 82/2.

54.Milliyet Gazetesi, 31 Ağustos 1991, 17.

55.Bk.Kutub, XVI/48-49; es-Savvâf, 74-75.

56.*et-Tekvîr*, 81/3.

57.Bk. Kutub, XVI/49.

*“(En çok bakıma ihtiyaç gösteren, titizlikle korunup gözetilen) on aylık gebe develer (ihmal edilip) başıboş bırakıldığı, vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman...”*⁵⁸

İşte Kur’ân’ın sözünü ettiği ve kıyâmet depreminde makro ölçekte gerçekleşecek bütün bu olayların bir modelini Kocaeli depreminde görmekteyiz.

İnsanların Şaşkınlığı

Deprem olduğu esnâda bunu fark eden insanlar genelde bir şaşkınlık hâli içerisindeyler. İlk anda ne olduğunu anlayamazlar, olanlara bir mânâ veremezler, akılları başlarından gider, temyiz yeteneklerini kaybederler. Âdetâ aptallaşırlar. Herkes şaşkınlıkla kendi kendine “ne oluyor?” der. Deprem anındaki sersemlik dışarıda da devam eder, insanlar hep birbirine “yahu ne oluyor? derler. İşte âyet de buna işaret etmekte ve kıyâmet sarsıntısı esnasında da o sarsıntı ve ihrâcî gören insanların böyle diyeceklerini bildirmektedir.⁵⁹ Yer o yaman sarsıntıyla sarsılacak, (bağrındaki) ağırlıklarını çıkaracak, bunları gören insan da dehşetin azametinden şaşkınlıkla “ona ne oluyor?”, nedir bu hal? diyecektir.⁶⁰

Deprem anında insanları sadece bir sersemlik almaz elbette. Şaşkınlığı geçer geçmez olayı anlayan insan, hemen dışarı fırlar. İnsanların bir kısmı kendi canının derdine düşer, çoluk çocuğunu dahi bırakır. Hatırlamaz o anda onları. Hattâ giyinmeyi bile akıl etmez. Esasen buna zamanı da yoktur ve kimi uygunsuz bir şekilde, kimi de gece kıyafetiyle fırlar sokağa. Kimi de kapıldığı dehşetin etkisiyle, yüksekliğine bakmaksızın kendini bulunduğu yerden aşağı atar. Kocaeli merkezli depremde bütün bunları gördük, yaşadık. Kur’ân-ı Kerîm de bunu ifade etmektedir. Kıyâmet depremine göre çok küçük ölçekli olan bu depremlerde bu halde dışarı fırlayan insanoglu, gerçek deprem olan kıyâmet saatinin sarsıntısında bunun çok daha büyüğünü yaşayacaktır. Kur’ân’ın ifadesiyle, onu gördüğü gün, çocuğunu emziren anne, kendisine dünyadaki her şeyden daha değerli gelen yavrusunu terk eder;

58. *et-Tekvîr*, 81/4-5.

59. Bk. Kutub, XVI/319.

60. Bk. *ez-Zilzâl*, 99/1-3. Yorum için bk. El-Merâğî, X, cüz 30/219; Yazır, IX/6010-6011.

gebe olan da, korkudan ceninini düşürür.⁶¹ İnsanlar sarhoş olurlar, oysa onlar sarhoş değillerdir. Ama Allah'ın (bu dehşetli) azabı (çok) şiddetlidir (ve onlar bunun şiddetinden bu hale gelmişlerdir).⁶² Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu kadar olmasa da, Kocaeli depreminde buna benzer haller insanlar arasında tezâhür etmiştir. Depremin sarsıntısıyla birlikte hiçbir şeyi düşünmeden kendini sokağa atan bazı babaların, o anda çocuklarını veya eşlerini düşünemediklerini, ancak sonradan onları hatırladığını söylediklerine şahit olmuşuzdur. Üzerindeki kıyafeti düşünmeden can havliyle insanların nasıl sokağa fırladıklarına televizyon görüntülerinde rastlamak mümkündür. Depremin etkisiyle insanların çok büyük bir kısmı sarhoşa dönmüştür. Bir televizyon programında ilgili bir bakan, deprem bölgesinde görev yapan üst düzey yetkililerin bile üç beş güne kadar söylenenleri anlamadıklarını, geç intikal ettiklerini belirtmişti. Onlar gibi diğer insanların, bilhassa depremi bütün şiddetiyle yaşayanların da önemli bir kısmı sarhoş imiş gibi bir tavır içine düşmüşlerdir. Bunu, o depremi yaşamış olanların yüzünden, bakışlarından, tavırlarından rahatlıkla anlamak mümkündür. On beş gün sonra dahi televizyon ekranlarında gelecekle ilgili ne yapacakları kendilerine sorulan pek çok depremzede, henüz geleceği düşünemediğini, depremin şokunu üzerinden atamadığını söylemiştir. O müthiş sarsıntıyı, o korkunç sesi hissedenden insanların sarhoş olmaları, sarhoş gibi hareket etmeleri Kur'ân'ın da tevsîkiyle tabiidir, beklenen bir husustur.

﴿... وَ تَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ﴾

“Sen insanları sarhoş görürsün, oysa onlar sarhoş değillerdir. Ama Allah'ın azabı şiddetlidir.” (Hac, 2)

Burada sözü edilen azâb, kıyâmet saatinin depremi, ondaki şiddettir. İşte bu şiddet, onu yaşayan insanları sarhoş yapmış, temyiz kabiliyetlerini gidermiştir.⁶³

Önceki Toplumlarda Deprem

Kur'ân-ı Kerîm'in haklarında bilgi verdiği önceki toplumlardan

61.Bk. ez-Zemahşerî, III/139-140; er-Râzî, XXIII/4; el-Merâğî, VI, cüz17/85; Ateş, VI/6.

62.el-Hac, 22/2.

63.Bk. ez-Zemahşerî, III/139-140; el-Beydâvî, II/82; en-Nesefî, III/93; Cevherî, VI, cüz 11/4.

bazılarının başına gelen felâketlerden de deprem benzeri bazı durumları müşâhede etmek mümkündür. Hz. Sâlih Semûd kavmine gönderilmiş bir peygamberdir.⁶⁴ O da diğer peygamberlerin yaptığı gibi,

﴿... يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ...﴾

“Ey kavmim, Allah’a kulluk edin, sizin O’ndan başka tanrınız yoktur.”⁶⁵

der ve kavmine deve mucizesini göstererek onları iknâ etmeye çalışır. Kavmi ise onu kâle almaz ve inkâra sapar. Ayrıca kendilerine mucize olarak gösterilen deveyi de keserler.⁶⁶

﴿فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ﴾

“Bunun üzerine hemen onları o sarsıntı (racfe) yakaladı, yurtlarında diz üstü çöke kaldılar.”⁶⁷

Semûd kavminin helâk sebebi olarak *Hûd* ve *Kamer* sûrelerinde “korkunç ses” (sayha = صيحة)⁶⁸, *Zâriyât* sûresinde ise “yıldırım çarpması” (sâika = صاعقة)⁶⁹ gösterilmektedir. *Hâkka* sûresinde ise şöyle denmektedir:

﴿فَأَمَّا ثَمُودُ فَأَهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ﴾

“Semûd’a gelince onlar da “tâğiye” ile helâk edildiler.”⁷⁰

Söz konusu bu âyetlerde Semûd kavminin helâk edilişi değişik kelimelerle ifade edilmiştir. Buna göre Semûd kavminin helâk edilişi, racfe, sayha, sâika ve tâğiye ile olmuştur. “Racfe”nin şiddetli sarsıntı mânâsına geldiğini daha önce belirtmiştik. Kur’ân’ın değişik âyetlerinde önceki toplumlardan bazılarının helâk edilmelerinde söz konusu edilen sayha

64.Hz.Sâlih ve kavmi hakkında geniş bilgi için bk. Ebû Cafer Muhammed b.Cerîr et-Taberî, *Târîhu't-Taberî Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, (Thk.M.E.İbrahim), Beyrut, 1387/1967, I/226-232; el-Hâfız İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, (Thk.A.A.Fetih), el-Kahire, 1414/1993, I/134-142.

65.el-A'râf, 7/73.

66.Bk. El-A'râf, 7/73-77; *Hûd*, 11/61-67; *eş-Şuarâ*, 26/141-158; *en-Neml*, 27/45-53; *ez-Zâriyât*, 51/43-45; *el-Kamer*, 54/23-31; *eş-Şems*, 91/11-15.

67.el-A'râf, 7/78.

68.Bk. *Hûd*, 11/67; *el-Kamer*, 54/31.

69.Bk. *ez-Zâriyât*, 51/44.

70.el-Hâkka, 69/5.

(صيحة)⁷¹ ve sâika (صاعقة)⁷² kelimelerinden ilki, korkunç ses⁷³; ikincisi ise “yıldırım”⁷⁴ mânâsındır. “Tâğiye” (طاغية) ise, azan, şiddet ve kuvvette haddi aşan vâkıa demektir.⁷⁵ Müfessirlerimiz bu âyetler arasında bir tenâkuzun olmadığını,⁷⁶ aynı mânâya geldiklerini⁷⁷ söylemekte, Semûd kavmini helâk eden “tâğiye”nin “gürültü ile gelen bir deprem olduğunu” belirtmektedirler.⁷⁸

Medyen'e peygamber olarak gönderilen Hz. Şuayb da aynı şekilde kavmini Allah'a îmâna ve kulluğa davet eder; insanları Allah'ın yolundan alıkoymamalarını ve her işte dürüst olmalarını tenbihler.⁷⁹ Ancak kavmi ona inanmadığı gibi ona ve ona inananlara eziyet edip, onları yurtlarından çıkarmaya çalışır.⁸⁰

﴿فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ﴾

“Derken o (müthiş) sarsıntı (rafce) onları yakalayiverdi, yurtlarında diz üstü çökekaldılar.”⁸¹

Hûd sûresinde ise Medyen halkının helâkine sebep olan felâketin “korkunç ses” (sayha) olduğu belirtilmektedir.⁸² Bu âyetleri değerlendiren İbn Kesîr, Medyen halkının da Semûd kavmi gibi duydukları korkunç bir ses ve altlarındaki yerin şiddetli bir şekilde sarsılması sonucu bir anda

71.Bk. *Hûd*, 11/67, 94; *el-Hicr*, 15/73, 83; *el-Mü'minûn*, 23/41; *el-Ankebût*, 29/40; *Yâsîn*, 36/29, 49, 53; *Sâd*, 38/15; *Kâf*, 50/42; *el-Kamer*, 54/31; *el-Münâfikûn*, 63/4.

72.Bk. *el-Bakara*, 2/55; *en-Nisâ*, 4/153; *Fussilet*, 41/13, 17 *ez-Zâriyât*, 51/44.

73.Bk. *er-Râzî*, XVIII/21; *el-Halebî*, II/421.

74.Bk. İbn Manzûr, X/198, (s-'a-k maddesi); *el-Halebî* II/391. Müfessirlerin bir kısmı bunu, gökten gelen yakıcı bir ateş olarak tanımlıyorlar. Bk. *ez-Zemahşerî*, I/144; *er-Râzî*, III/86; *el-Beydâvî*, I/63.

75.Bk. *Ez-Zemahşerî*, IV/586; *el-Beydâvî*, II/520; *en-Nesefî*, IV/286; *el-Halebî*, II/470; *el-Merâğî*, X, cüz 29/50; *Yazır*, VIII/5313; *Ateş*, X/37.

76.Bk. *El-Merâğî*, X, cüz 29/52.

77.Bk. *Ez-Zemahşerî*, IV/586-587; *Er-Râzî*, XVIII/21; *el-Beydâvî*, II/520; *en-Nesefî*, IV/286; İbn Kesîr, *Tefsîr*, VIII/235; *Yazır*, VIII/5313.

78.Bk. İbn Kesîr, *Tefsîr*, III/439, VIII/235; *Yazır*, VIII/5313; *Ateş*, X/37.

79.Hz.Şuayb ve kavmi hakkında geniş bilgi için bk. İbn Kesîr, *el-Bidâye*, I/189-196.

80.Bk. *El-A'râf*, 7/85-90; *Hûd*, 11/84-93; *eş-Şuarâ*, 26/176-190.

81.*el-A'râf*, 7/91.

82.Bk. *Hûd*, 11/94.

öldüklerini belirtmektedir.⁸³

Bunlardan başka, mesela Lût kavminin,⁸⁴ yaşadığı şehrin korkunç bir sesle (sayha) altının üstüne getirilerek helâk edildiği,⁸⁵

﴿وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَىٰ اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ﴾

“*Ey Mûsâ! Biz Allah’ı açıkça görmedikçe asla sana inanmayız...*”⁸⁶

diyerek peygamberleri ile inatlaşan İsrâiloğullarından bir kısmının şiddetli bir sarsıntı (racfe) ile cezalandırıldıkları,⁸⁷ servete ve saraylara sahip olan⁸⁸ Kârûn’un⁸⁹ da saraylarıyla beraber yerin dibine batırıldığı⁹⁰ belirtilmektedir.

Bütün buralarda sözü edilen helâk tarzının, bizim yaşadığımız depremlerle direkt bir alâkasının olup olmadığı konusunu tam olarak bilmiyoruz. Ancak ilgili âyetlerden anlayabildiğimiz kadarıyla, bütün bu kavimler diğerleri yanında ayrıca bir de korkunç ses ve şiddetli sarsıntılarla helâk edilmişlerdir.

﴿فَكَانَ مِن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فِيهَا خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ﴾

“(Halkı) zulmederken helâk ettiğimiz nice memleket vardır ki, duvarları (alta yıkılan) tavanlarının üstüne çökmüştür. Nice kullanılmaz olmuş kuyu ve nice (ıssız kalmış) sağlam köşk vardır.”⁹¹

âyeti de bu kavimlerin korkunç bir depremle yok edilmiş olabilecekleri yönündeki düşüncemizi desteklemektedir.

Deprem ve Tedbir

Deprem tabii bir âfettir; insanların onu önleme, olmasını engelleme veya geciktirme gibi yetkileri, güçleri yoktur.⁹² Allah nasıl takdir etmiş ise

83.Bk. İbn Kesîr, *Tefsîr*, III/445.

84.Haklarında geniş bilgi için bk. et-Taberî, I/292-307; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, I/180-188.

85.Bk. *Hûd*, 11/82; *el-Hicr*, 15/73-74; *eş-Şuarâ*, 26/172; *es-Saffat*, 37/136.

86.*el-Bakara*, 2/55. Ayrıca bk. *en-Nisâ*. 153.

87.*el-A'râf*, 7/155.

88.Hakkında geniş bilgi için bk. İbn Kesîr, *el-Bidâye*, I/318-321.

89.Bk. *el-Kasas*, 28/76-80.

90.Bk. *el-Kasas*, 28/81.

91.*el-Hacc*, 22/45.

92.Bk. Dizdar, 1.

öyle olur. İnsanoğlunun buna bir müdâhalesi mevzû-u bahis değildir. Ne var ki, depreme karşı tedbir almak, onun zararlarını azaltmak bir dereceye kadar mümkündür. İnsana düşen, depremin niçin olduğunu, oluş şeklini, nasıl zarar verdiğini araştırmak, bu araştırmaları yapacak uzmanlar yetiştirmek ve ona göre de tedbir almaktır. Deprem jeolojik bir hâdisedir; yer kabuğu ile ilgili bir oluşumdur; o halde îmar, iskân, iş, ulaşım vb. hususlarda yere yapılacak müdâhalelerde, yani kent tasarımlarında yerin deprem yönünden analiz edilmesi, bir fizibilite çalışmasının yapılması; zeminin jeo-mekanik özelliklerinin, jeolojik, jeo-fizik, sismolojik ve jeo-teknik yöntemlerle incelenmesi gereklidir. Bunu da işin erbâbı olan kişiler yapmalıdır. Bunlar yerin deprem açısından taşıdığı riski, deprem bölgesi olup olmaması açısından durumunu, depreme dayanıklılık derecesini sismik araştırmalar sonucunda tesbit etmeli, bunların vereceği karara göre bölge îmar ve iskâna açılmalıdır. Bundan başka, binalar deprem tekniğine uygun olarak ve jeo-fizik uzmanlarının verdiği raporlar göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Binanın mîmârî tasarımı, fizik yapısı ve iç dekorasyonu da buna göre planlanmalıdır.⁹³ Bunlar kadar binayı yapacak ustanın, kalfanın, hatta yapımda çalışacak amelenin de deprem konusunda bilgili ve duyarlı olması gereklidir. Elbette bina yaptıran kişinin de bu konuda bilinçli olması son derece önemlidir. Ne yazık ki ülkemizde yapılan inşaatların önemli bir kısmı için deprem merkezli bir yer araştırılması yapılmamış, binaların teknik ve statik tasarımında deprem tekniği hesaba katılmamıştır. Oysa insan hayatının, ve ayrıca büyük maddî zararların söz konusu olduğu bu hususta, herkes üzerine düşeni yapmalıdır. Kur'ân-ı Kerîm, kalınan mekânların güzel yapılmasını îmâ etmekte, cennet örneğini vererek insanların buna dikkatlerini çekmektedir:

﴿أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا * خَالِدِينَ فِيهَا حَسَنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا﴾

“İşte onlar sabretmelerine karşılık saraylarda mükafatlandırılacaklar; orada selâm ve sevgiyle karşılanacaklardır. Orada ebedî kalacaklardır. Ne güzel karargâh ve ne güzel makamdır orası!”⁹⁴

﴿وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ ط...﴾

93. Geniş bilgi için bk. Dizdar, 52-53; Aga, 169-179.

94. el-Furkân, 25/75-76.

“Allah güven yurduna (dâru’ s-selâma) çağırıyor...”⁹⁵

Bu âyetlerde sözü edilen güzel karargâh ve esenlik yurdu, her ne kadar cennet ise de⁹⁶, dünya için düşündüğümüzde burayı, her yönüyle insanlara güven veren bir yer olarak değerlendirmek mümkündür.⁹⁷ Nitekim Kur’ân “temiz, hoş belde”⁹⁸ ve “güvenilir belde”lerden⁹⁹ söz etmekte, bunlara yemin ederek dikkat çekmektedir. Buna göre Allah kullarını, hem yaptıkları binalarıyla, hem de sosyal, ekonomik ve ahlâkî yapılarıyla insana huzur ve güven veren, sağlam bir yurda, böyle bir mekân inşâ etmeye çağırmaktadır.¹⁰⁰ Kur’ân:

﴿ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا آمِنِينَ ﴾

“Dağlardan güvenli evler yontuyorlardı”¹⁰¹

﴿ وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ ﴾

“Dağlardan ustalikle evler yontuyorsunuz”¹⁰²

diyerek, dikkatlerimizi, sosyal ve ahlâkî yönden çöküntü içinde olan Hicr ve Semûd kavmlerinin sağlam bir şekilde yaptıkları evlerine çevirmektedir. Burada bilhassa dağların zikredilmiş olması üzerinde düşünmek gerektiği kanaatindeyiz. Başka âyetlerde de dağlar, sarsıntıyı önleyici olarak zikredilmekte ve dikkatler buralara celbedilmektedir:

﴿ وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِي أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ ... ﴾

“Sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağları ... yarattı.”¹⁰³

95. *Yûnus*, 10/25.

96. Bk. *ez-Zemahşerî*, II/330; III/288; *el-Beydâvî*, I/433; II/148.

97. Bazı müfessirlerimizin bu âyetleri tefsir ederken kullandıkları ifadelere dikkat çekmek istiyoruz. (Bk. *ez-Zemahşerî*, III/288-289; *el-Beydâvî*, II/48).

98. Bk. *el-A’râf*, 7/58; *Sebe*, 34/15.

99. Bk. *el-Bakara*, 2/126; *İbrâhîm*, 14/35; *el-Beled*, 90/1; *et-Tîn*, 95/3.

100. Örnek bir kent tasarımı için bk. Hasan Elik, “Kur’an’da Şehir Tasarımının Temel Nitelikleri” *Kur’ân Mesajı*, Yıl 1, sayı 7 (Mayıs 1998), sayfa 40-55; sayı 8 (Haziran 1998), sayfa 48-63.

101. *el-Hicr*, 15/82.

102. *eş-Şuarâ*, 26/149. Ayrıca, *el-A’râf*, 7/74.

103. *en-Nahl*, 16/15.

﴿وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ...﴾

“Onları sarsmasın diye yeryüzünde bir takım dağlar diktik...”¹⁰⁴

İncil’de de bu konuda şu ilginç ifadelerle rastlıyoruz: “İmdi, benim bu sözlerimi kim işitir ve onları yaparsa, evini kaya üzerine kuran akıllı adama benzer. Yağmur yağdı, seller geldi, yeller esti ve o eve çarptılar; ev yıkılmadı; çünkü kaya üzerine kurulmuştu. Ve benim bu sözlerimi işiten ve yapmayan herkes, evini kum üzerine kuran budala adama benzer. Yağmur yağdı, seller geldi, yelle esti ve o eve saldırdılar; ev yıkıldı; ve onun yıkılması büyük oldu.”¹⁰⁵

Yapılarımızı yine Kur’ân’ın ifade ettiği gibi Allah’tan korkarak ve O’nun rızasını gözeterek, sağlam bir şekilde yapmamız gerekir. Aslâ binamız, bir yarın kenarına binasını kurup, yaptığı bina, kalbi parçalanıncaya dek yüreğinde bir kuşku olup kalan hayırsız kimseninki gibi olmamalıdır.¹⁰⁶ Yine yapacağımız bina, “yuvaların en çürüğü”¹⁰⁷ en dayanıksız olan örümceğin yuvası gibi de olmamalıdır.¹⁰⁸

Hz. Peygamber’in de evlerin geniş, fakat yüksek olmaması, avlulu veya bahçeli olması,¹⁰⁹ bilhassa evlerin iki kattan fazla olmamasına titizlik gösterdiği yönünde tavsiyelerinin olduğu kaydedilmektedir. Hatta iki kattan fazla yüksek evleri yıktırdığına dair rivâyetler de vardır.¹¹⁰

Kötü Amellerimizin Karşılığı

İnşâ ettiği binası da dahi her işini iyi yapanlar, aynı zamanda Allah’ın sevgisine de mazhar olurlar. Nitekim âyet-i kerîmede Allah’ın işini iyi

104. *el-Enbiyâ*, 21/31. Ayrıca bk. *Lokmân*, 31/10.

105. *Matta İncili*, bâb 7/24-28.

106. Bk. et-Tevbe 9/109-110.

107. *el-Ankebût*, 29/41.

108. Bk. er-Râzî, 25/6769; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 6/288-299.

109. Hz. Peygamber’in Medîne’de yaptırdığı evler ve bunların özellikleri için bk.: Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, (terc.: S. Tuğ), İstanbul 1400/1980, II/1118-1125.

110. Bk.: İbrahim Canan, *İslâm’da Çevre Sağlığı*, İstanbul 1986, s. 89; Mehmet Bayraktar, *İslâm ve Ekoloji*, Ankara 1992, s. 56.

yapanları (muhsinîn = محسنين) sevdiği belirtilmektedir.¹¹¹ Hz.Peygamber de, işini iyi yapanların Allah tarafından sevildiğini ifade etmiştir.¹¹² Yüce Allah bizzat kendisi de her şeyi en iyi, en güzel şekilde yapmış,¹¹³ insanı en güzel şekilde yaratıp sûret vermiştir.¹¹⁴ Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm, herkesin yaptığının karşılığını alacağını, yaptığına göre muamele göreceğini de belirtmektedir:

﴿إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا﴾

“İyilik ederseniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz. Kötülük ederseniz, o da kendi aleyhinizedir...”¹¹⁵

﴿وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ * وَأَنْ سَعِيَهُ سَوْفَ يَرَىٰ﴾

“İnsana yaptığı çalışmadan başka bir şey yoktur ve yaptığı çalışma da yakında görülecektir.”¹¹⁶

Daha önce vukû bulan depremler gibi, Kocaeli depremi de çok açık bir şekilde bize göstermiştir ki, bizler imar ve iskân konusunda işlerimizi Allah'ın sevgi ve rızasını kazanacak şekilde iyi yapmamaktayız. Kur'ân'ın ifade ettiği gibi, her alanda yaptığımız amel ve işlem bize aittir ve biz bu yaptığımız eylemlerin karşılığını er ya da geç görmekteyiz. İşte îmar ve iskân konusunda, inşaat yapanlarımızın, müteahhitlerimizin, belediyelerimizin ve diğer teknik sorumluların yaptığı kötü işlerin karşılığını Kocaeli depreminde çok acı bir şekilde gördük; on beş binin üzerinde ölü, otuz bin civarında yaralı ve trilyonlarca lira değerinde mal kaybı... Çekilen acılar, yaşanan stres, belleklere işlenen acı hatıralar, pek çok kişide yarattığı ve tedavisi oldukça zor psikolojik rahatsızlıklar da işin ayrı bir yanı. Binasını, yazımızın başından beri söylediklerimizi nazar-ı itibâra alarak sağlam ve deprem tekniğine uygun bir şekilde yapanlar ise, bu büyük musîbetten maddi zarar görmeden kurtulmuşlar, diğerleri gibi mahcûb ve mahzûn olmamışlardır:

111.Bk. *el-Bakara*, 2/195; *el-Mâide*, 5/93.

112.Bk. Fethu'l-Kâdir Şerhu Câmi'i's-Sağîr, II/286, nr. 1861.

113.Bk. *es-Secde*, 32/7.

114.Bk. *et-Tîn*, 95/4; *Ğafir*, 40/64; *et-Teğâbü'n*, 64/3.

115.*el-İsrâ*, 17/7.

116.en-Necm, 53/39-40.

﴿فَكَأَيُّ مَن قَرِيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَبِعْرِ مَعْطَلَةٍ وَاقْصِرْ مَشِيدٍ﴾

“(Halkı) zulmederken helâk ettiğimiz nice memleket vardır ki duvarları (alta yıkılan) tavanlarının üstüne çökmüştür. Nice kullanılmaz olmuş kuyu ve nice (ıssız kalmış) sağlam köşk vardır.”¹¹⁷

﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ ۗ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ ۗ ... وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سِئَةٍ بِمِثْلِهَا ۗ وَتَرَهَّقُهُمْ ذِلَّةٌ ۗ﴾

“Güzel davrananlara, daha güzel karşılık ve fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir kara bulaşır, ne de horluk... Kötü davrananlara da, kötülüklerinin karşılığı aynen verilir. Onları bir zillet kaplar...”¹¹⁸

Emânet ve Ehliyet

İşin ehil olan kimseler tarafından yapılması da çok önemli bir boyuttur. Ne yazık ki inşaat sektöründe iş yapanların ve onlara ruhsat verenlerin, binaların fennî ve teknik denetimini yapanların önemli bir kısmı işin ehil kimseler değildir. Yani iş, erbâbına bırakılmamış, emanet ehline verilmemiştir. Oysa Kur'ân bize emaneti ehline vermemizi emretmektedir.

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا ۗ وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ ۗ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾

“Allah size emânetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah işiten, görendir.”¹¹⁹

Âyetin nüzül sebebi ne olursa olsun, bu âyet açıkça bize diyor ki: Kentlerinizin tasarımı, inşaatlarınızın yapılacağı yer, binanızın fizikî yapısı, kullanılacak malzeme, malzemeyi kullanacak kimseler, iç ve dış mimarlık hizmetleri... bütün bu konularda işi ehil olanlara tevdi edin, onlar araştırıp karar versinler, siz de ona göre hareket edin. Aksi takdirde, hadiste de belirtildiği gibi kıyâmet kopar. “İş ehil olmayan kimselere tevdi edildiği zaman kıyâmeti bekle!”¹²⁰ Kocaeli depreminde ortaya çıkan durum bir kez

117. el-Hacc, 22/45. Açıklama ve yorum için bk. İbn Kesîr, *Tefsîr*, V/434-435; er-Râzî, XXIII/43-44; Ateş, VI/34.

118. Yûnus, 10/26-27.

119. en-Nisâ, 4/58.

120. Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, İstanbul, 1401/1981, el-’İlm,

daha açıkça göstermiştir ki, biz inşaat konusunda işi ehline tevdi etmemişiz; iş ehil ellerde değildir. O yüzden de kıyâmet kopmuştur. Bugün en büyük şehrimiz olan İstanbul dahil, ülkemizin birçok yerinde yapılan pek çok inşaat, son derece bilinçsizce yapılmıştır. Vatandaşlarımızın büyük bir kısmı binasını yaparken, deprem veya benzeri hususları nazar-ı itibare almamıştır. Binasını kondurduğu yerin deprem riski açısından durumunu araştırmamıştır. Binayı yapan usta, kalfa, demirci, amele vb. kimselerin çoğu deprem bilincine sahip değildir. Çok da önemli olmayan pek çok işte çalışmak, bu alanlarda vazife almak için bir yetki belgesi, bir bonservis istendiği halde, en hayâtî mesele olan inşaat işlerinde usta, kalfa, demirci yahut amele... olarak çalışabilmek için hiçbir şart yoktur, çoğunlukla bunlar için hiçbir belge istenmemektedir. Bugün yüzlerce inşaatın işlerini yapanların ekseriyeti, daha önce bu işleri bilmeyen, köyünden kopup gelen insanlardır. Bilek gücüne ve pazusuna güvenerek küreği eline almakta ve bu işlere girişmektedirler. İşin sorumlusu olan Belediye yetkililerinden bazıları da ne yazık ki bu konuda büyük bir sorumsuzluk örneği sergilemektedirler. Gerek ruhsat verme aşamasında, gerekse yapılan işleri kontrol safhasında gereken hassasiyeti göstermemektedirler. Bunun neticesi Kocaeli depreminde olduğu gibi acı bir fatura olarak karşımıza çıkmaktadır. Binlerce can telef olmakta, trilyonlarca lira değerinde mal heder olmaktadır. Hz. Peygamber'in ifadesiyle "kıyâmetin kopmaması" için, her konuda olduğu gibi bu konuda da işi ehline bırakmak ve inşaat işlerinde gereken titizliği göstermek gerekmektedir. Bir an evvel inşaat işleriyle ilgili yeni bir mevzuat geliştirilmeli veya var olanlara ihtiyaç duyulan noktalarda ilaveler yapılmalıdır. Canımızın, malımızın, çoluk-çocuğumuzun barınağı olan evlerimizi, büyük masraflarla yaptırdığımız veya satın aldığımız ve içinde bir ömür geçireceğimiz yuvalarımızı yapacak, bu hizmetleri göreceк olanların da bir belgeyle işin ehli olduklarını kanıtlamalarını zorunlu kılacak, bu belgeye sahip olmayanların bu işlerde çalışmalarını yasaklayacak düzenlemeler bir an evvel yapılmalıdır. Mevcut olan binalar da mutlaka uzman kişiler tarafından gözden geçirilmeli, icab edenlere gereken müdahaleler yapılmalıdır. Aksi takdirde Kocaeli'ndekine benzer daha çok felâketler yaşayacağız.

Kur'ân-ı Kerîm,

﴿...وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ...﴾

“*kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın*”¹²¹

demektedir. Yukarıda belirttiğimiz hususları gözardı etmek demek, kendi elimizle kendimizi tehlikeye atmak demektir. Uzmanların fay hattı olarak tesbit ettikleri yerlere, zeminin gevşek ve kaygan olduğu mahallere, dolgu yapılarak oluşturulmuş bölgelere çok katlı ve uygunsuz bina yapmak, kendi eliyle kendini tehlikeye atmaktır; bir nevî intihardır. Böyle yerlerde yapılan binaları pazarlamak, insanları bu binalara bile bile yerleştirmek aynı zamanda cinâyettir, katlı-i ‘âmdır. Kur’ân-ı Kerîm bir insanın öldürülmesini, tüm insanları öldürmek gibi değerlendiriyor. Biz ise bu şekilde binlerce insanı öldürüyoruz. Bu hususlarda hassas olmak üzerimize düşen bir vecîbedir. Biz emanet aldığımız canımızı, malımızı, her türlü sorumluluklarını üstümüze aldığımız yavrularımızı gücümüz nisbetinde korumak zorundayız. Aksi takdirde bunun hesabını Kocaeli depreminde olduğu gibi ağır bir şekilde ödeyeceğiz.

Yüce dînimiz rüşvetin her türlüünü haram kılmıştır. Sadece rüşvet almak değil, rüşvet vermek de haramdır. Hz. Peygamber, rüşvet alanı da vereni de lânetlemiştir¹²² Bu çok önemli dînî ve ahlâkî düstur da maalesef ihmal edilmiştir. İnşaat işlerinde, inşaat sahipleri, müteahhit ve resmî sıfatlı yetkililer arasında ne büyük rüşvet oyunlarının döndüğünü herkes bilmekte ve söyleyip durmaktadır. Ne yazık ki bir çok resmi kurumumuzda en geçerli akçenin rüşvet olduğu ve bu yolla her türlü işin halledildiği, bu olmadığı zaman da hiç bir işin yapılamayacağı hususu halkımız arasında yaygın bir kanaat haline gelmiş acı bir gerçektir. Birçok inşaat sahibi veya müteahhit, yapacağı inşaatın zemini uygun olmadığı, plan ve projesi deprem tekniği ve diğer yönlerden eksik ve yetersiz olduğu halde, rüşvet yolu ile ruhsat alabilmekte ve binasını inşa edebilmektedir. İç veya beş kata kadar izin verilen yerlerde, yine rüşvet yolu ile sekiz-on katlı binalar yapılabilmekte, yetkililer ne yazık ki tüm bu konularda sessiz kalmaktadırlar. On binden fazla insanın öldüğü, bunun bir kaç katı kadar kişinin de yaralandığı ve

121. *el-Bakara*, 2/195.

122. Bk. Ebû İsâ Muhammed et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, İstanbul, 1401/1981, *Kitâbu'l-Ahkâm*, Hadis no: 1256, 1257; Muhammed İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, İstanbul, 1401/1981, *Kitâbu'l-Ahkâm*, Hadis no: 2304.

trilyonlarca lira maddî zararın söz konusu olduğu Kocaeli depremi, diğer etkenler yanında aynı zamanda rüşvet belâsının da bir sonucudur.

Doğal Denge

Öte yandan Allah'ın emrimize âmâde kıldığı tabiatı hoyratça kullanmamızın, tabiî dengeyi ve doğal dokuyu sorumsuzca zedelememizin de bu felâketle karşı karşıya kalmamızda etkili olduğu söylenebilir. Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de üzerinde yaşadığımız tabiat de dahil her şeyi emrimize verdiğini şöyle belirtmektedir:

﴿وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ ۗ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾

“Göklerde ve yerde ne varsa hepsini kendinden (bir lütuf olarak) size boyun eğdirdi. Elbette bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır.”¹²³

﴿أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ۗ وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ﴾

“Görmedin mi Allah, göklerde ve yerde bulunan her şeyi size boyun eğdirdi ve size zâhir ve bâttın (dış ve iç, görülen, görülmeyen, bildiğiniz ve bilmediğiniz) nimetlerini bol bol verdi...”¹²⁴

﴿وَسَخَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۗ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۗ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾

“Geceyi, gündüzü, Güneş’i ve Ay’ı sizin hizmetinize verdi. Yıldızlar da O’nun emrine boyun eğdirilmiştir. (Varlıkların hepsi sizin yaşamanız, beslenmeniz için ayrı ayrı hizmet etmektedir.) Şüphesiz bunda aklını kullanan bir toplum için (Allah’ın varlığına ve hikmetine) işaretler vardır.”¹²⁵

Bu şekilde bizim için yaratılıp¹²⁶ emrimize verilen, bize boyun eğdirilen bu nimetleri sorumsuzca heder etmek değil, onları Allah’ın bir emâneti olarak bilip yerli yerince kullanmak ve bu lütfundan dolayı Allah’a şükretmek gerekir. Yüce Allah:

123. el-Câsiye, 45/13.

124. Lokmân, 31/20.

125. en-Nahl, 16/12. Bu konudaki diğer âyetler için bkz. İbrâhîm, 14/32; en-Nahl, 16/14; el-Hacc, 22/36, 37, 65; ez-Zuhruf, 43/12-13; el-Câsiye, 45/12.

126. Bk. el-Bakara, 2/29.

﴿وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا...﴾

“Yeryüzü düzeltildikten sonra onda bozgunculuk yapmayın...”¹²⁷

diyerek, en güzel şekli verip en elverişli hâle getirdiği yeryüzünü, ormanlarını yakmak, denizlerini ve havasını kirletmek suretiyle ifsâd etmememizi bizden istemektedir. Nasıl ibâdetler konusundaki İlâhî emirlere uymak farz ise, doğal dengeyi korumak yönündeki İlâhî emirlere uymak da aynı şekilde farzdır. Birini ihmâl etmek, manevî dünyamızı, diğerini ihmâl etmek ise, maddî dünyamızı tahrib edecektir. Havayı ve denizi kirletmek Allah'ın bize tevdi ettiği emanetine ihanet olduğu gibi, Allah'ın tabiata verdiği tabîi şekle müdâhale edip onu bozmak, ormanları yakmak, rekreasyon alanlarını tahrip etmek de aynı şekilde bu emanete ihanettir. İnsanoğlu bu şekilde toprağa, denize, havaya müdahale edip, doğal konumunu bozarak buralarda fesada sebep olmaktadır. Yüce Allah bu gerçeği şu şekilde açıklamaktadır:

﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ﴾

“İnsanların kendi elleriyle kesbettikleri yüzünden karada ve denizde fesat çıktı. Belki dönerler diye (Allah) onlara yaptıklarının bir kısmını tattırıyor.”¹²⁸

Allah'ın bir düzen içinde yarattığı ve en güzel şekli verdiği doğaya insanın kendi elleriyle müdâhale ederek yaptığı ihanetin bedeli ağır olmuştur. Allah ona âyette belirtildiği gibi, belki doğaya verdiği tahribattan vazgeçer diye, zaman zaman yaptığı zararın bedelini tattırır, Kocaeli depreminde olduğu gibi başına felâket getirir. Ne var ki bundan iyi bir şekilde ders aldığı, yaptığı tahribattan tamamen vaz geçtiği söylenemez. Daha önce de başına bu tür felâketler geldiği halde, felâketle kendisine yapılan îkâz ve ihtârî kâle almayıp aynı hataları tekrar yapması, bunu göstermektedir. Umarız ki Kocaeli depreminden umulan ders alınır ve sorumsuzca davranmaktan vazgeçilir.

Dinî İstismar

İnşaat yaparken yukarıdan beri değindiğimiz mutlaka uyulması gereken hususlara riâyet etmemek ve neticede de binlerce insanın ölümüne, sakat

127.el-A'râf, 7/56.

128.er-Rûm, 30/41.

kalmasına sebep olmak ne kadar kötü bir şey ise, depremde ölen insanların cesetleri ve yaralananların kanları üzerinde politik ve dînî istismar yapmak da aynı şekilde kötüdür. Politik istismar konusunu ilgili kişilere havale ediyoruz. Biz burada yapılan dînî istismar üzerinde bir nebzecek durmak istiyoruz. Depremın hemen akabinde bazı basın organlarında ve bir kısım çevrelerde bu depremin bölgede yaygınlaştığı iddia edilen insanların kötü eylemlerinin neticesi olduğu, Allah'ın bu şekilde bu kulları cezalandırdığı yazıldı ve söylendi. Buna göre, bölgede inançsızlık, isyan, fuhuş, kumar, içki, açık-saçıklık vs. gibi fiiller alenen işlendiği için bu deprem vaki olmuştur. Bunu ileri sürenler, Kur'ân-ı Kerim'de İlahî emir ve yasakların dışına çıkan kavimlerin de bu şekilde helak edildiğini söylemektedirler. Allah bu insanlara yaptıklarına karşılık bu şekilde ceza verdiği gibi, sonraki nesiller ders alsınlar diye onları Kur'ân'da da belirtmiştir. İşte bu deprem de, kötü eylemlerine karşılık bölgede yaşayanlara verilmiş bir cezadır ve diğer insanlara da bir va'z-u nasihatır...

Kur'ân-ı Kerim'de geçmiş milletlere peygamberlerine karşı geldikleri ve İlahî yasaları çiğnedikleri için ceza verildiği bir gerçektir. Nitekim Nûh, Hûd, Sâlih, Lût, Şuayb vb. peygamberlerin kavimleri bu yüzden helâk olmuşlardır.¹²⁹ Ancak, bütün bu peygamberlerin kavimlerine verilen ceza ile Kocaeli ve benzeri depremlerle ortaya çıkan felâket arasında bir bağ kurmanın doğru olmadığı kanaatindeyiz. Her şeyden önce bu peygamberlerin kavimleri, çok azı hariç toptan peygamberlerine karşı gelmiş ve Allah'a isyan etmişlerdir. Üstelik bunlar, âyette belirtildiği gibi, peygamberleri onlara açık deliller getirdiği halde¹³⁰, kendilerine apaçık gösterilen mucizeleri inkâr etmiş, hatta Salih'in devesi¹³¹, Lût'a gelen melekler¹³² gibi müşahhas olarak müşâhede ettikleri bu mucizelere saldırılar yapmışlardır. Nitekim bu saldırılar sonucu Sâlih peygamberin mucizevî devesi kavmi tarafından kesilmiştir.¹³³ Bu yüzden

129.Bk. *el-A'râf*, 7/78, 84, 91; *et-Tevbe*, 9/70; *Hûd*, 11/67, 82, 94, *el-Hicr*, 15/73, 83 ve daha başka âyetler.

130.*et-Tevbe*, 9/70; *Yûnus*, 10/13.

131.Bk. *el-A'râf*, 7/73; *Hûd*, 11/64; *eş-Şu'arâ*, 26/155; *el-Kamer*, 54/27; *eş-Şems*, 91/13.

132.Bk. *Hûd*, 11/77-81; *el-Hicr*, 15/57-71; *el-Kamer*, 54/37.

133.Bk. *el-A'râf*, 7/77; *Hûd*, 11/65; *eş-Şu'arâ*, 26/157; *el-Kamer*, 54/29; *eş-Şems*, 91/14.

Allah onları cezalandırmıştır. Bu kavimleri yok eden fiziksel helak, onların peygamberleri hayatta iken gerçekleşmiştir ve helâk vukû bulmadan, peygamber bunu onlara bildirmiştir. Esâsen bizzat Allah,

﴿ وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ ﴾

“*Helâk ettiğimiz her ülkenin mutlaka uyarıcıları vardı*”¹³⁴

﴿ ذَلِكَ أَنْ لَمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا غَافِلُونَ ﴾

“*(...) Rabbin, halkı habersiz iken ülkeleri zulüm ile helâk edici değildir.*”¹³⁵

diyerek bu hususu belirtmiştir. Mesela Nûh peygamber kavmine,

﴿ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴾

“*(...) Doğrusu ben, size büyük bir günün azabın(ın inmesin)den korkuyorum.*”¹³⁶

demiştir. Diğer peygamberler de buna benzer ifadelerle kavimlerini ikâz etmişlerdir.¹³⁷ Buna rağmen kendilerine aldırış etmeyenleri azap ile baş başa bırakmışlardır. İnanalar ise bu helâkten kurtulmuşlardır.¹³⁸ Bu cezalandırma, aslâ bir zulüm değil, kendi elleriyle yaptıklarının karşılığıdır:

﴿ وَتِلْكَ الْقُرَىٰ أَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا... ﴾

“*İşte şu kentler; ne zaman zulmettilerse biz onları helâk ettik...*”¹³⁹

﴿ ...فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴾

“*Allah onlara zulmediyor değildir, lâkin onlar kendi kendilerine zulmediyorlar.*”¹⁴⁰

Oysa Marmara bölgesi ve depremin cereyan ettiği diğer bölgelerimizin ahâlisi bu hususların hiç birinde önceki toplumlara benzememektedir. Bütün bu bölgelerde -diğer bütün bölgelerde olduğu gibi- kötü insanlar yanında son derece dindar, dürüst, ahlâklı vatandaşlarımız da bulunmaktadır. Üstelik

134. eş-Şu'arâ, 26/208. . Ayrıca bk. el-Kasas, 28/59.

135. el-En'âm, 6/131.

136. el-A'râf, 7/59. Ayrıca bk. Hûd, 11/32.

137. Bk. el-A'râf, 70, 77, 93; Hûd, 11/65.

138. Bk. el-A'râf, 7/64, 72, 83; Yûnus, 10/73; Hûd, 11/40, 48, 58, 66.

139. el-Kehf, 18/59. Ayrıca bk. el-Kasas, 28/59.

140. et-Tevbe, 9/70.

aralarında bulunup da onları böyle bir felâketle îkâz eden bir elçi de yoktur. Bu açıdan deprem âfetlerini, bazı insanların kötü amellerinden dolayı verilmiş bir ceza olarak nitelendirmek bize göre yanlıştır. Aynı zamanda yüreği deprem felâketiyle parçalanmış bölge halkına hakarettir ve onlar için ikinci bir darbedir. Kimsenin, Allah'ın âyetlerinin arkasına sığınarak Allah'ın kullarına zulmetmeye hakkı yoktur.

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾

“Allah insanlara hiç zulmetmez; fakat insanlar kendilerine zulmederler.”¹⁴¹

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِن تَكُ حَسَنَةً يَّضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا﴾

“Allah zerre kadar haksızlık etmez. Zerre miktarı bir iyilik olsa onu kat kat yapar ve kendi katından büyük mükâfat verir.”¹⁴²

Bu depremi, insanların tabiat kanunlarına aykırı hareket etmelerinden dolayı başlarına gelmiş bir felâkettir, İlâhî bir ceza değildir.

﴿ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ﴾

“Bu, sizin ellerinizin yapıp öne sürdüğünün karşılığıdır. Allah kullara aslâ zulmedici değildir.”¹⁴³

Şâyet bu ve benzeri depremler, Allah'ın insanlara günahlarından dolayı verdiği bir ceza ise, o zaman insanlık yok iken yeryüzünde meydana gelen depremleri nasıl îzâh edeceğiz? Pek çok çirkin eylemin son derece yaygın olduğu bir çok toplum varken ve buralarda hiç deprem olmazken, Japonya gibi halkı son derece dürüst ve ahlâklı olan bir topluma depremle ceza vermenin mantığı nedir? Japonlar bugün deprem tekniğine uygun olarak yaptıkları binalarla Kocaeli yöresindeki deprem büyüklüğünde, hatta ondan daha şiddetli depremler karşısında bile çok zarar görmemekte, bu depremleri küçük hasarlarla atlatmaktadırlar. Eğer deprem İlâhî bir ceza ise, o zaman Japonlar bilim ve teknik ile bu cezadan kurtulabilmekte, başka bir ifadeyle -hâşâ- Allah bunlara ceza verememektedir... O açıdan biz depremin, insanların kötü eylemlerinden dolayı onlar verilmiş bir ceza olarak değerlendirilmesinin

141. Yûnus, 10/44.

142. en-Nisâ, 4/40.

143. Âl-i İmrân 3/182; el-Enfâl, 8/51.

doğru olmadığı kanaatindeyiz. Şâyet deprem ve depremle birlikte gelen felâket bir günahın karşılığı ise, bu günah bizce insanların kötü amellerinden ziyade, deprem riski olan yerde ve deprem tekniğine uygun olmayan bir şekilde, kalitesiz ve yetersiz malzeme kullanma günahıdır, felâket de işte bu günahın neticesidir.

Bu arada şunu da belirtmeliyiz ki, bu deprem de dahil hiç bir şey Allah'ın irâdesi dışında tecellî etmez, düşen bir yaprak bile.

﴿وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ...﴾

“(...) O'nun bilgisi olmadan bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir...”¹⁴⁴

﴿... وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾

“(...) Ne yerde, ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden uzak (ve gizli) kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki apaçık kitapta (Levh-i Mahfûz'da) bulunmasın.”¹⁴⁵

﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا ۗ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾

“Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musîbet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce bir kitapta yazılmış olmasın. şüphesiz bu Allah'a göre kolaydır.”¹⁴⁶

Görüldüğü gibi en küçüğünden en büyüğüne kadar her şey İlâhî irâde muvâcehesinde cereyan etmektedir. Yücec Allah irâdesini tabiat kanunları (sünnetullâh)¹⁴⁷ şeklinde vaz'etmiş ve buna göre tabiata bir düzen koymuştur.¹⁴⁸ İşte bütün bu olaylar bu kanunlar çerçevesinde olmaktadır.

Her Felâketten Ders Çıkarmalı

Bununla beraber, başımıza gelen her felâketten herkes payına düşen

144. el-En'âm, 6/59.

145. Yûnus, 10/61.

146. el-Hadîd, 57/22.

147. Bk. el-Ahzâb, 33/62; Fâtır, 35/43; el-Ğâfir, 40/85; el-Fetih, 48/23.

148Bk. er-Rahman, 55/7.

dersi çıkarmalı, bundan ibretler almalıdır. Gerek bu felâkete ma'ruz kalanlarımız, gerekse ma'ruz kalmayanlarımız, hepimiz bir kez daha ve ciddî bir şekilde şuurla kendi nefsimizi hesaba çekmeliyiz. Her fert bunu kendine yapılmış bir İlâhî ikaz olarak değerlendirmeli, ona göre de kendine çeki-düzen vermelidir. Sadece bizim başımıza gelenlerden değil, fakat bizden önceki milletlerin başına gelenlerden de gereken dersi almalıyız.

﴿فَجَعَلْنَا عَلَيْهَا سَافِلَهَا وَآمَطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ * إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ﴾

“(Şehrin) üstünü altına getirdik ve üzerlerine de çamurdan pişmiş taşlar yağdırdık. Şüphesiz bunda işaretten anlayanlara (nice) ibretler vardır.”¹⁴⁹

﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ﴾

“De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da suçluların sonu nasıl olmuş görün!”¹⁵⁰

Esasen, felâket sadece deprem değildir. İnsanoğlu her an kaza, yangın, sel, göçük vb. değişik felâketlerle karşı karşıyadır. Nerede olursak olalım, ölüm yanı başımızda durmaktadır ve bizi bulacaktır.¹⁵¹ Gece veya gündüz hiç ummadığımız anda ansızın bizi yakalar. Kimse bu konuda emîn olmamalıdır.¹⁵² Binâen aleyh, her an ölüme hazırlıklı olmak gerekir. Musîbetlerden ders almak, işlediğimiz haramlar varsa onlardan sakınmak, yapmadığımız veya eksik bıraktığımız vecibelerimizi ikmal etmek, hulûs-i kalb ile Allah’a tevbe etmek icab eder.

Gaybı Bilmek

Bazı cemaatler arasında bu depremin falan kişi veya şeyh tarafından bilindiği söylenerek o kişilere dikkat çekilmeye, kutsallıkları vurgulanmaya çalışılmaktadır. Esasen bunlar başka konularda da gaybı bildiklerini iddiâ etmektedirler.¹⁵³ Bütün bunların, Kur’ân’ın ifadesiyle “*gaybı taşlamak*”¹⁵⁴

149. *el-Hicr*, 15/74-75.

150. *en-Neml*, 27/69. Ayrıca bk. *Âl-i İmrân* 3/137; *el-En’âm*, 6/11; *en-Nahl*, 16/36; *er-Rûm*, 30/42.

151. Bk. *en-Nisâ*, 4/78.

152. Bk. *el-A’raf*, 7/4, 97, 98.

153. Geniş bilgi için bk. Abdülaziz Bayındır, *Kur’ân Işığında Tarikatçılığa Bakış*, İst. 1997, 72-82.

olduğunu belirtmeliyiz. Bilim, katettiği dev adımlarla bugün Güneş ve Ay'ın tutulması gibi bazı tabîî hadiseleri önceden saniyesi saniyesine tesbit edebilmektedir. Ne var ki deprem konusunda henüz bu konuda tam ve güvenilir bir noktaya gelinememiştir. Muhtemeldir ki ileride bu konuda da olumlu gelişmeler kaydedilecek ve deprem önceden tesbit edilebilecektir. İnsanlık bu adımı sabırsızlıkla beklemektedir. Esasen Kocaeli depreminde de olduğu gibi deprem bazen gelmeden önce bazı işaretler vermektedir. Yeraltı sıcak su kaynaklarının çoğalması, toprağın altında bulunan çok sayıda yılan, tarla faresi gibi hayvanların dışarı çıkmaları, at, köpek gibi hayvanların aşırı huysuzlukları, denizlerdeki kabarmalar v.s. öteden beri depremin ön belirtileri olarak kabul edilmektedirler. Ne var ki bunların hiçbirisi bu konuda kesin bir karar vermek için yeterli deliller değildir. Bilhassa diri fay hatlarına yakın bölgelere yerleştirilecek ve deprem hareketlerini daha önceden kaydedip bildirecek sismik aletler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu konuda da henüz istenen noktaya gelinememiştir. Kısaca bugün itibarıyla bilimsel olarak bir depremin tam olarak ne zaman ve nerede vukû bulacağını tesbit etmek mümkün değildir. O açıdan depremin tam olarak ne zaman ve nerede cereyan edeceği şimdilik gaybî haberlerdendir. Buna karşılık bazı zevâtın hiçbir ilmî delile dayanmaksızın, dînî konum ve sıfatlarından kaynaklanan özellikleri dolayısıyla böyle bir bilgiye eriştiklerini, depremin ne zaman ve nerede cereyan edeceğini bildiklerini söylemeleri bizce doğru değildir ve gaybı bildiğini iddia etmektir. Oysa gaybı sadece Allah bilir:

﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ...﴾

“Gaybın anahtarları O'nun yanındadır. Onları ondan başkası bilmez.”¹⁵⁵

﴿قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ...﴾

“De ki: Göklerde ve yerde Allah'tan başka kimse gaybı bilmez...”¹⁵⁶

Allah, peygamberlerine de sık sık gaybı bilmediklerini söylemelerini emretmiştir:

﴿قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ...﴾

154. el-Kehf, 18/22.

155. el-En'âm, 6/59. Ayrıca bk. Yûnus, 10/20; Hûd, 11/123; en-Nahl, 16/77; el-Kehf, 18/26.

156. en-Neml, 27/65.

“De ki: Ben size Allah’ın hazîneleri yanımdadır demiyorum. Gaybı da bilmem...”¹⁵⁷

İşin ilginç bir yanı da, bu zevâtın depremin vukû bulacağını bildiği, deprem olup bittikten sonra söylenir. Doğru bile olsa, böyle bir bilginin hiç fayda sağlamayacağı ve hiç bir mânâ ifade etmeyeceği ortadadır.

İman ve İsyân

Bunun yanında bazı kişiler de depremi bahane ederek Allah’a isyan etmektedirler. Bunun İlâhî adaletle bağdaşmadığını, Allah’ın bu depremle masum insanları cezalandırmasına, bebekleri analarından ayırmasına bir anlam veremediklerini söyleyerek O’nu inkâra yeltenmektedirler. Deprem ve benzerî felâketler îman ve tasdikten uzak, daha da ötesi önyargılı ve düşmanca bir bakış açısıyla değerlendirilirse, elbette bir mânâ verilemez. Bir doğal felâket olduğu zaman, bu felâket esnasında o felâketin vukû bulduğu bölgede bulunan herkes ondan etkilenir; kötü de etkilenir, iyi de; yaşlı da etkilenir, çocuk da; anne de etkilenir yavru da... Felâketler toplumdur, tek tek ferde değildir:

﴿ وَ اتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً ۗ ... ﴾

“(Öyle) bir fitneden sakının ki, sadece içinizdeki zâlimlere erişmekle kalmaz (hepinizi etkiler)...”¹⁵⁸

Herhangi bir nedenle meydana gelen bir trafik kazasında araçta bulunan iyi insanların, masum yavruların, anaların, bebeklerin ölümünü bahane ederek İlâhî adalete sataşmak, “Neden bütün bunların canını aldın da sadece aracın içindeki günahkârların, âsîlerin canını almadın Tanrım?” diyerek isyan etmek ne kadar mantıksız ise, deprem ve benzerî felâketlerde de neden şu iyi kulunun canını aldın da bu kötü kulununkini almadın? Şunların yüzünden bu ak sakallı nûrânî kullarını, şu masum yavruları, bu günahsız bebekleri de öldürdün? Diyerek İlâhî adalete dil uzatmak da aynı şekilde mantıksızdır ve yanlıştır. Bütün bu olaylar karşısında kul olarak bize düşen, tedbir yönünden ne tür kusurlarımız var, onları tesbit edip gidermek, sonra da Allah’tan gelene râzı olmaktır. Aksi takdirde bir felâketi de iç âlemimizde, manevî dünyamızda yaşayacağız. Bazı köşe yazarlarının ve bir takım insanların

157.el-En’âm, 6/50; Hûd, 11/31.

158.el-Enfâl, 8/25.

yaptığı gibi bu deprem veya benzeri felâketler nedeniyle Allah'a isyan etmek ne gibi bir fayda sağlayacaktır? Ölenler mi dirilecek isyanımızla? “Bu ne biçim İlâhî adâlet!” dediğimiz zaman, kaybettiğimiz mallar bize geri mi gelecek? Hayır, hayır! Yapacağımız isyan bunların hiç birini sağlamayacak; sadece zaten zedelenen sağlığımızı daha çok zedeleyecek, bizi psikolojik rahatsızlıklara itecek, isyankâr, sinirli, saldırgan, hoşgörüsüz biri haline getirecektir. Yaşadığımız felâketin ardından uzun süre toparlanamamamıza, bir türlü işimizi yoluna koyamamamıza, düzensiz, plansız ve hedefsiz yaşamamıza neden olacaktır. Oysa elden gelen bütün tedbirler alındığı halde başa gelen felâket karşısında İlâhî irâdeye teslim olmak, Allah'tan geldiğine inanıp rızâ göstermek kişiyi hem rûhî bunalımlara düşmekten kurtaracak, hem de kısa bir süre içerisinde kendini toparlayıp, hayata kaldığı yerden devam etmesine imkân verecektir. Felâketler karşısında îman ve teslimiyet, aynı zamanda felâketle gelen büyük acıya karşı dayanma, direnme gücü verir, sabır ve metanetle acının daha da büyümesi veya uzun sürmesi engellenmiş olur. O halde akıllı insana düşen, bir kul olarak üzerine düşen her görevi yapmak, tedbirini almak, fakat buna rağmen başına bir felâket gelirse, takdire razı olmaktır.

Hayat ve Ölüm

İşin bir de metafizik yanı vardır ki, bu da aslâ göz ardı edilmemelidir. İnsanların niçin dünyaya geldiğine, niçin öldüğüne, hayatın ve ölümün mâhiyetine vb daha pek çok husûsa fizikî kurallar çerçevesinde mantıklı ve tatminkâr cevaplar vermek mümkün değildir. Kur'ân-ı Kerîm, hayatı ve ölümü bir imtihan nedeni olarak değerlendirmektedir:

﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا...﴾

“O (Allah), *hanginizin daha güzel iş yapacağınızı denemek için ölümü ve hayatı yarattı...*”¹⁵⁹

Sadece ölüm ve hayat değil, dünya üzerindeki varlıklar da aynı şekilde bir imtihan vesîlesidir:

﴿إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لِّهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾

“Biz yeryüzündeki şeyleri kendisine süs olsun diye yarattık ki,

hangisinin daha güzel iş yaptığını deneyelim.”¹⁶⁰

O halde doğarken de, yaşarken de, ölürlen de bir imtihanla karşı karşıya olduğumuz gerçeğini dâimâ nazara almalıyız. Hayatı, ölümü ve eşyayı bu bakış açısıyla değerlendirmeliyiz. Şu âyetler bu konuya daha da açıklık getirmektedir:

﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ...﴾

“Andolsun sizi korku, açlık, mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltme gibi şeylerle deneriz...”¹⁶¹

﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ...﴾

“Andolsun biz sizi deneyeceğiz ki içinizden cihâd edenleri, (güçlülere ve felâketlere) sabredenleri bilelim...”¹⁶²

Yüce Allah kullarını bu dünya hayatında çeşitli şekillerde sınar; kimini zenginlik ile, kimini fakirlik ile; kimini huzur ile, kimini sıkıntı ile; kimini sağlık ile, kimini hastalık ile...:

﴿... وَنَبْلُوَكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً...﴾

“(...)Biz sizi sınamak için kötülüklerle de iyiliklere de dâcâr kılıyoruz...”¹⁶³

﴿... وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾

“(...) Belki dönerle diye onları iyilikler ve kötülükler ile de sınadık.”¹⁶⁴

İşte sırrını kavrayamadığımız hayat, ölüm ve eşyâ Kur'ân'ın perspektifinde böyle görünmektedir. Hayat da, ölüm de, eşyâ da bağında pek çok sırlar barındırmaktadır. Neyin bizim için hayır, neyin de şer olduğunu en iyi Allah bilir. Bazen başımıza gelen felâketler gibi hoş görmediğimiz şeylerde bile bizim için hayırlar olabilir:

﴿... وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۗ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ۗ وَاللَّهُ

يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۗ﴾

160.el-Kehf, 18/7. Ayrıca bk. Hûd, 11/7.

161.el-Bakara, 2/155.

162.Muhammed, 47/31.

163.el-Enbiyâ, 21/35.

164.el-A'râf, 7/168.

*“(…) Bazen hoşunuza gitmeyen bir şey, hakkınızda iyi olabilir; hoşunuza giden bir şey de hakkınızda kötü olabilir. Allah (eşyanın künhünü) bilir, siz bilmezsiniz.”*¹⁶⁵

﴿... فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا﴾

*“(…) bilin ki, sizin hoşlanmadığınız bir şeye Allah çok hayır koymuş olabilir.”*¹⁶⁶

İşte Kocaeli depremi ve benzerî felâketlerle yaşadığımız acıları bu açıdan değerlendirirsek, Allah'tan geldiğine inanarak sabır ve teslîmiyet gösterirsek, bunda bizim için bir hayır olabileceğini düşünüp ona göre hareket edersek, elbette acılarımız hafifleyecek ve biz kazançlı çıkacağız. Sadece yıkılan dünyamızı bir an evvel tamir etmekle kalmayacak kazancımız, aynı zamanda bu îmânımızın ve sabrımızın karşılığı olarak âhiretimizi de kazanmış olacağız:

﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِيرِ الصَّابِرِينَ ۗ * الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ۗ * أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ﴾

*“Andolsun ki, sizi korku, açlık, mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltme gibi şeylerle deneriz; sabredenleri müjdele. Ki onlara bir belâ eriştiği zaman, “Biz Allah içiniz ve biz O’na döneceğiz” derler. İşte Rablerinden bağışlamalar ve rahmet hep onlarıdır ve doğru yolu bulanlar da onlardır.”*¹⁶⁷

Teslîmiyet

Kocaeli depremi esnasında felâketin en büyüğüne dâcâr olan bölge halkının çok büyük bir kısmı, tıpkı âyette belirtilenler gibi bu felâket karşısında sabır ve metânet göstermiş, imanının sesini dinlemiş, Allah'tan gelene boynumuz kıldan ince diyerek büyük bir teslimiyet örneği sergilemiştir. Her ne kadar bazı köşe yazarları anlamasa da, yine de ciğerpâresinin cansız bedenini enkazın altından çıkararak gözü yaşlı pek çok anne de, evlatlarını kendi elleriyle beton yığınlarının arasından çekip çıkararak yüreği yaralı pek

165. el-Bakara, 2/216.

166. en-Nisâ, 4/19.

167. el-Bakara, 2/155-157.

çok baba da, milyarlarını enkazın altında kaybederek bir anda fakir olan pek çok zengin de “Bu, Allah’tandır; bize düşen sabretmektir” diyebilme âlicenaplığını göstermiştir. Bunlar bu tavırları ile tıpkı âyette belirtildiği gibi, Rablerinin rahmetine, bağışlamasına mazhar olmuş, böylece âhiretlerini kazanmış kimselerdir. Bunlar doğru ve hak yolu bulan kimselerdir. Ne mutlu bunlara! Belki dünyada pek çok şeylerini kaybettiler, ama en büyük mükâfat olan “Cennet”i kazandılar. Umulur ki Allah, bu sabır ve tevekküllerine karşılık dünyalarını da yeniden ihyâ eder, eskisinden daha ma‘mur hale getirir.

Cenneti Kazanmak

En büyük ödül olan cenneti kazanmak kolay değildir. Bunun için î‘câbında acılar, sıkıntılar çekilecek, dayanılmaz zorluklara göğüs germek gerekecektir:

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ ۗ مَسْتَهْمُ الْبِئْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَزَلُّوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرُ اللَّهُ ۗ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ﴾

“Yoksa siz, sizden önce geçenlerin durumu başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlara öyle yoksulluk ve sıkıntı dokunmuştu, öyle sarsılmışlardı ki (zülzilû = زلزلة), nihâyet peygamber ve onunla birlikte inananlar: “Allah’ın yardımı ne zaman?” diyecek olmuşlardı. İyi bilin ki Allah’ın yardımı yakındır.”¹⁶⁸

﴿... وَإِذْ زَاغَتِ الْبُصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظَّنُونَا ۗ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزَلُّوا زَلْزَالًا شَدِيدًا﴾

“(...) Gözler (şaşkınlıktan) kaymış, yürekler (korkudan) hançereye dayanmıştı. Allah hakkında türlü zanlarda bulunuyordunuz. İşte orada Mü’minler denenmiş, şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı. (zulzilû zilzâlen şedîden = زلزلة زلزلة شديدة)”¹⁶⁹

İşte Kocaeli depreminde de bu dayanılmaz acılar, korkular yaşandı. Anaların yüreği parçalandı, babalar, evlâtlar üzüntüden mum gibi eridiler. Bütün bunlara sabredip imtihanı kazananlar sonuçta en büyük ödül olan cenneti kazandılar.

168.el-Bakara, 2/214.

169.el-Ahzâb, 33/10-11.

Bu âyetlerde “psikolojik deprem” anlamında “zelzele” fiili kullanılmıştır. Bu açıdan bakıldığında diyebiliriz ki, Kocaeli depreminde bölge halkı, ayaklarının altındaki toprağın şiddetle sarsılmasıyla maddî dünyalarında büyük bir deprem yaşadıkları gibi, ciğerpâreleri durumundaki yavrularını, analarını, babalarını, kardeşlerini.... kaybetmenin, bunlardan başka daha pek çok sıkıntıya ma'ruz kalmanın derin acısıyla rûhen de korkunç bir şekilde sarsılarak manevî dünyalarında da büyük bir deprem yaşamışlardır. Ancak bölge halkının büyük bir kısmı, yaşadığı bu iki büyük depremle yıkılmalarına rağmen, îmanlarıyla dimdik ayakta durabilmişlerdir.

Ensâr Misâli

Bölge halkı bu büyük felâket karşısında sabır ve metânet göstererek âlicenaplık örneği sergilediği gibi, diğer bölgelerdeki insanlarımız da uzattıkları yardım eliyle gerçekten büyük bir insanlık örneği göstermişlerdir. Depremi duyulduğu ilk anlardan itibaren ülkemizin her yanından pek çok kişi depremedelere yardım için seferber olmuştur. Herkes kendi imkânları ölçüsünde elinde geleni yapmaya çalışmıştır. Kimi malıyla, kimi bilek gücüyle bu insanların yardımına koşmuş; bunların hiç biriyle yardım edemeyenler ise, duâlarıyla, gözyaşlarıyla ve gönüllerinin en derin köşesinden kopup gelen samîmâne, sınımsız ifadelerle acılarını paylaşmaya, dertlerine ortak olmaya çalışmıştır. İnsanımız, hakikaten, Mekke'den Medîne'ye hicret eden Hz. Peygamber'e ve Ashâbına evlerinin yanında gönüllerini de açan, onları en sıcak duygularla bağrına basan, her şeylerine seve seve ortak eden, bu konuda gönüllerinde herhangi bir sıkıntı hissetmeyen,¹⁷⁰ böylece dünya tarihine bu örnek davranışlarıyla adlarını altın harflerle yazdıran, bu eşsiz cömertlikleriyle Allah'ın da övgülerine mazhâr olan Medîneli Ensâr'ın yaptığı gibi yapmış¹⁷¹, âdetâ Ensârlaşmıştır. Pek çok kişi en samîmâne duygularla ve bütün içtenliği ile depremedelere evlerinin kapısını açmaya, sahip olduğu her şeyi onlarla paylaşmaya hazır olduğunu beyan etmiştir. Halkımız bu

170. Bk. *el-Haşr*, 59/9-10.

171. Ensârın bu tavrına dair örnekler için bk. Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Vâhidî, *Esbâbu Nüzûli'l-Kur'ân*, (Thk. K.B.Zağlûl), Beyrut, 1411/1991, 439-440; er-Râzî, XXIX/287; İbn Kesîr, *Tefsîr*, VIII/94-97; el-Merâğî, X, cüz 28/43-44; Yazır, VII/4843-4844; Kutub, XIV/384-385; Ateş, IX/354-356; Muhammed Yusuf el-Kandehlevî, *Hayâtu's-Sahâbe*, (Thk. ve ta'lik: N. el-Abbâs-M.A.Devle), Dımaşk, 1403/1983, I/380-383.

âlicenap davranışıyla Kur'ân'da Ensârın söz konusu edildiği şu âyetlerde ifadesini bulmuştur:

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾

*“Îmân edip de Allah yolunda hicret ve cihâd edenler, barındıran ve yardım edenler var ya, işte onlar gerçek Mü'minlerdir. Onlar için mağfiredir ve bol rızık vardır.”*¹⁷²

﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

*“Daha önceden Medîne'yi yurt edinmiş ve gönüllerine îmânî yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zarûret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”*¹⁷³

Bütün İnsanlık Tek Yürek

Milletimiz yanında diğer pek çok ülke halkı da gerçekten büyük bir insanlık örneği sergilemiştir. Gerek Müslüman ülkelerden, gerekse diğer dünya ülkelerinden insanın gözlerini yaşartacak şekilde depremzedelerimize yardımlar yapılmıştır; hâlen de yapılmaktadır:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ﴾

*“İnsanlardan öyleleri var ki, Allah'ın rızâsını kazanmak için kendini ve malını fedâ eder...”*¹⁷⁴

Gerçekten dünyanın değişik yerlerindeki pek çok insan, sırf insanlık namına, herhangi bir menfaat gözetmeksizin yardımımıza koşmuştur. Bu açıdan bakıldığında Kocaeli depremi, neredeyse bütün dünyanın bir nokta etrafında kenetlenmesine sebep olmuştur. Hatta yüzyıllardır ülkemizle aralarında pek çok siyâsî, ekonomik ve askerî sorunlar bulunan ülkelere

172. el-Enfâl, 8/74.

173. el-Haşr, 59/9.

174. el-Bakara, 2/207.

dahi, bütün bu sorunları bir yana atarak, depremzedelerimiz için seferber olmuşlardır. Onların halkları da bizim halkımızla bir olup üzülmüş, acılarımızı paylaşmışlardır. Böylece aynı atadan gelen¹⁷⁵ insanların bir tek ümmet olduğu,¹⁷⁶ tanışıp görüşmek için kabîlelere ayırdıkları¹⁷⁷ yönündeki İlâhî beyan bir kez daha tecelli etmiştir.

Kocaeli depremi sayesinde gerek ülkemiz içinde, gerekse dünya ülkeleri ile bizim aramızda büyük bir konsensüs sağlanmış bulunmaktadır. Yıllardır insanlarımızı yapay bir şekilde kamplara, gruplara, kesimlere bölenlerin çabaları bu depremle boşa çıkmıştır. Milletimiz tek yürek, tek ses olmuş, sıkı sıkıya birbiriyle kenetlenmiştir. Biraz evvel de belirttiğimiz gibi yıllardır bize düşman olanlar da dahil, dünya ülkeleriyle de sağlam bir kenetlenme mevzû-u bahis olmuştur. Bu kenetlenmeyi iç ve dış politikada takip edeceğimiz akıllı bir yöntemle çok iyi değerlendirebilir ve hem iç, hem de dış barış açısından büyük bir başarı elde edebiliriz. Siyâsîlerimiz bu büyük fırsatı iyi değerlendirmeli, tek ses, tek yürek olma yönündeki gayretleri hebâ etmemelidirler. Aksi takdirde tarih önünde sorumlu duruma düşeceklerdir.

Bu depremden elbette çıkarılacak daha pek çok ders vardır. Biz bu yazımızda bunlardan bir kısmına dikkat çekmeye çalıştık. Umarız ki en yetkisizinden en yetkilisine kadar herkes, bundan payına düşen dersi alır ve bu felâketten kendine yönelik îkaz ve ihtarları idrâk edip hayatına çeki-düzen verir. Ancak hâfıza-i beşer nisyân ile ma'lûl olduğu için, insanlar unutmazınlar, her zaman hatırlayıp gereken dersi alsınlar diye bu bölgeyi doğal bir deprem müzesi olarak muhafaza etmek gerektiği kanaatindeyiz.

﴿فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدْنِكَ لَتَكُونَنَّ لِمَنْ خَلَقَكَ آيَةً ط...﴾

“Bugün senin bedenini (kaybolup yok olmaktan) kurtaracağız ki, senden sonra gelenlere ibret olsun...”¹⁷⁸

Böylece bugünküler kadar, daha sonraki nesiller de bundan ibret alsınlar; burada yapılan ihmalleri bir daha yapmasınlar. Ayrıca her taraftan

175. *en-Nisâ*, 4/1; *el-Hucurât*, 49/13.

176. Bk. *el-Bakara*, 2/213.

177. *el-Hucurât*, 49/13.

178. *Yûnus*, 10/92.

da insanların buraya gelip gezmeleri sağlanmalı ki, umulan fayda gerçekleşsin.

﴿ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ ... ﴾

**“De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da daha öncekilerin âkibetleri ni-
ce oldu, görün...”¹⁷⁹**

179.er-Rûm, 30/42. Ayrıca bk.Âl-i İmrân, 3/137; el-En'âm, 6/11; en-Nahl, 16/36; en-Neml, 27/69.